

**rijksuniversiteit
 groningen**

faculteit gedrags- en
 maatschappijwetenschappen

Actuele bestaansonzekerheid en de ontwikkelingen van rechtspopulisme

Rechtspopulisme: de invloed van bestaansonzekerheid en statusangst-
 gevoelens.

Wisse van der Veen

w.van.der.veen.11@student.rug.nl

S4125827

Bachelor werkstuk

Begeleider: Rita Smaniotto

Tweede lezer: Gert Stulp

Woordenaantal: 16.598

**university of
 groningen**

12-6-2023

Abstract

Al een geruime tijd wordt er onderzoek gedaan naar rechtspopulisme, waarbij er hoofdzakelijk gekeken wordt naar de onderliggende oorzaken die er toe hebben geleid dat de afgelopen jaren het rechtspopulisme hoogtijdagen heeft gekend. In dit onderzoek wordt de invloed van bestaansonzekerheid en statusangst geanalyseerd op de mate van sympathie voor rechtspopulisme. Als uitgangspunt voor rechtspopulisme, wordt de politieke partij de PVV (Partij voor de Vrijheid) gehanteerd. Hierbij wordt er gekeken in hoeverre de geselecteerde respondenten voor dit onderzoek wel of geen sympathie hebben voor de PVV. Bestaansonzekerheid en statusangst worden beide gemeten door meerdere vragen (items) samen te voegen vanuit respectievelijk de inkomensvragenlijst en de stigmatiseringsvragenlijst, afkomstig van het LISS-panel in 2013. Het LISS-panel is een onderzoeksinstituut die longitudinaal onderzoek verricht naar allerlei sociaal-maatschappelijke thema's. Dit onderzoeksinstituut heeft data verzameld aan de hand van diverse vragenlijsten, die zijn afgenomen bij een vast panel respondenten. Deze respondenten zijn via een onafhankelijke steekproef benaderd. In de steekproef die gehanteerd wordt bij dit onderzoek, zijn 580 respondenten geselecteerd. De betreffende mensen in de steekproef zijn tussen de 18-65 jaar oud.

Uit de statistische analyses die zijn uitgevoerd met behulp van een hiërarchische lineaire regressieanalyse, blijkt dat er geen significant resultaat is tussen bestaansonzekerheid en sympathie voor een rechts-populistische politieke partij. Er blijkt wel een significant verband te bestaan van bestaansonzekerheid op statusangst, maar er blijkt geenszins sprake van een mediërend verband van statusangst tussen bestaansonzekerheid en sympathie voor een rechts-populistische politieke partij. Vervolgonderzoek is wenselijk om te kunnen bepalen wat er daadwerkelijk voor gezorgd heeft dat mensen de afgelopen jaren (meer) sympathie hebben gekregen voor rechts-populistische politieke partijen zoals de PVV.

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	3
2. Theoretisch kader.....	7
2.1 Sympathie voor rechtspopulisme.....	7
2.2 Bestaansonzekerheid.....	8
2.3 Statusangst.....	10
2.4 Controlevariabelen: geslacht, leeftijd en opleidingsniveau.....	11
3. Methoden.....	13
3.1 Dataset & steekproef.....	13
3.2 Operationalisaties.....	14
3.3 Analyseopzet.....	15
4. Resultaten.....	20
4.1 Beschrijvende statistieken.....	20
4.2 Modevaluatie.....	23
4.3 Hypothesetoetsing.....	24
5. Conclusie & discussie.....	28
Referenties.....	32
Bijlage 1: Univariante statistieken.....	35
1.1 Variabelen in het kernmodel.....	39
2.1 Controlevariabelen.....	45
Bijlage 2: Bivariate statistieken en modelschattingen.....	50
2.1 Bivariate statistieken.....	50
2.2 Modelschattingen.....	50
Bijlage 3: Modeldiagnostiek.....	53
3.1 Controle van assumpties.....	53
3.2 Multicollineariteit.....	54
3.3 Uitbijters / invloedrijke punten.....	55

1. Inleiding

De moderne westerse democratische samenlevingen hebben de afgelopen decennia steeds vaker te maken met ontwrichtende maatschappelijke gebeurtenissen. De opkomst van autoritaire rechts-populistische leiders is wereldwijd niet onopgemerkt gebleven. Daarnaast is er eveneens een onrustige tendens in de samenleving waar te nemen. De afgelopen jaren zijn er veel protesten en straatrellen en discussies (op onder meer de sociale media) zijn extreem vijandig (Petersen et al., 2021). De samenleving lijkt steeds meer verhard en verdeeld te raken, door een steeds sterker heersende ontevredenheid bij een groot gedeelte in de samenleving (Petersen et al., 2021).

De rechts-populistische politieke partijen lijken bij te dragen aan de verharding en de verdeeldheid in de samenleving. (Rechts)populistische partijen zetten namelijk doelbewust verschillende groepen lijnrecht tegenover elkaar, bijvoorbeeld de autochtone bevolking tegenover immigranten of de bestuurlijke ‘corrupte’ elite tegenover de ‘gegoede’ gemeenschap (Lucardie, 2009). Het populistische radicaal-rechtse gedachtegoed botst daarbij met de algemeen heersende westerse democratische waarden. Waar nationalistische, autoritaire en xenofobe waarden centraal staan bij rechtspopulisme, ligt de nadruk bij democratische waarden juist op het tegenovergestelde: kosmopolitisme (focus op internationale samenwerking) en tolerantie ten aanzien van minderheidsgroepen (Meijerink et al., 1995). Het is maar zeer de vraag of we gelukkiger en/of welvarender worden in een samenleving waarin rechts-populistische waarden leidend zijn.

Uiteindelijk kan sympathie voor rechtspopulisme uitmonden in sympathie voor rechts-extremisme. In dat geval worden uitingen van geweld niet langer geschuwd om een homogene culturele of etnische staat te creëren, waarbij de burgerlijke vrijheden van minderheidsgroeperingen ingeperkt worden (Sterkenburg, 2021). Afgelopen decennia hebben er verscheidene rechts-extremistische aanslagen plaatsgevonden, hetgeen van negatieve invloed is op de veiligheidsbeleving in de maatschappij (Ministerie van justitie en veiligheid, 2020). Al met al is het geen wonder dat steeds meer sociale wetenschappers bezorgd raken over de toenemende sympathie voor rechts-populistische politieke partijen, hetgeen resulteert in meer politieke macht voor rechts-populistische politici.

Hoewel er nog geen algehele consensus bestaat op de vraag hoe het kan dat de afgelopen decennia rechts-populistische politieke partijen steeds meer sympathie genieten, lijkt één van de onderliggende oorzaken de toegenomen economische onzekerheid voor steeds meer mensen in de samenleving te zijn (Bossert et al., 2019; Rebecchi & Rohde, 2022; Sipma et al., 2023). Door diverse uiteenlopende factoren, zijn meer mensen financieel kwetsbaarder geworden (de Beer, 2011). Deze economische onzekerheid die meer mensen tegenwoordig ervaren, zal in het vervolg gedefinieerd worden als *bestaansonzekerheid*: een situatie waarbij mensen onzekerheid ervaren om te kunnen voorzien in de basale levensbehoeften (Van Geuns, 2022). In dit onderzoek zal bekeken worden of

mensen die meer bestaansonzekerheid ervaren meer sympathie hebben voor een rechts-populistische politieke partij.

Uit eerder wetenschappelijk onderzoek is gebleken dat mensen die bestaansonzekerheid ervaren, eerder geneigd zijn om op rechts-populistische politieke partijen te stemmen (Bossert et al., 2019; Rebecchi & Rohde, 2022; Sipma et al., 2023). Mensen die bestaansonzeker zijn, ervaren meer stress en hebben sneller frustraties in het leven (Van Geuns, 2022). Bij deze mensen ontstaat er een gevoel dat de huidige politieke gezaghebbers niet voldoende omkijken naar de belangen van het 'eigen volk' en te veel investeren in concurrerende bevolkingsgroepen, waaronder bijvoorbeeld immigranten (Rebecchi & Rohde, 2022). Er ontstaat zo bij deze groep een trigger om eerder xenofobe uitlatingen te doen en autoritaire overtuigingen te steunen (Inglehart & Norris, 2017). Vanuit ontevredenheid van bestaansonzekere mensen over de eigen de eigen levensstandaard, ontstaat er een zeker wantrouwen en cynisme richting de politieke gezaghebbers. Rechts-populistische politieke partijen delen grotendeels dezelfde gevoelens, van wantrouwen en cynisme, die de bestaansonzekere mensen ervaren. Op deze manier vormen rechts-populistische partijen houvast voor bestaansonzekere mensen en zorgen ze voor een gevoel van (h)erkenning van hun lastige situatie.

Ondanks dat technologische vooruitgang en de toenemende globalisering voor veel mensen in de westerse samenleving voor relatief meer welvaart hebben gezorgd, heeft het ook meer mensen in de samenleving kwetsbaar gemaakt (Rebecchi & Rohde, 2022). Laaggeschoold werk wordt bijvoorbeeld vaker uitbesteed aan lagelonenlanden of ingenomen door goedkopere technologische alternatieven. Verder heeft de flexibilisering van de arbeidsmarkt geleid tot meer baanonzekerheid met lage lonen (de Beer, 2011; Rebecchi, & Rohde, 2022). Deze ontwikkelingen hebben er mede aan bijgedragen dat meer mensen in de samenleving te maken hebben gekregen met een meer bestaansonzekere levenssituatie.

Daarbij voelt een gedeelte van de bevolking zich meer bedreigd door de opkomst van progressieve en postmaterialistische waarden (Rebecchi & Rohde, 2022). De toenemende multiculturalisering van de samenleving wordt door sommige mensen als ongewenst of zelfs bedreigend ervaren. Immigranten worden door bestaansonzekere mensen als concurrenten beschouwd, aangezien ze concurreren over schaarse goederen zoals: banen en huizen. In de literatuur wordt gesproken over 'verliezers van de globalisering', mensen die bestaansonzekerheid ervaren kunnen hieronder geschaard worden (Rebecchi & Rohde, 2022). Veelal volgt vanuit onvrede en de (economische) onzekerheid die bestaansonzekere mensen ervaren, sympathie voor rechts-populistische politieke partijen (Stynen & de Witte, 2011; Petersen et al., 2021). Deze rechts-populistische partijen spreken zich uit tegen een verdere multiculturalisering van de samenleving en komen op voor de belangen van de kwetsbare (autochtone) bevolkingsgroepen.

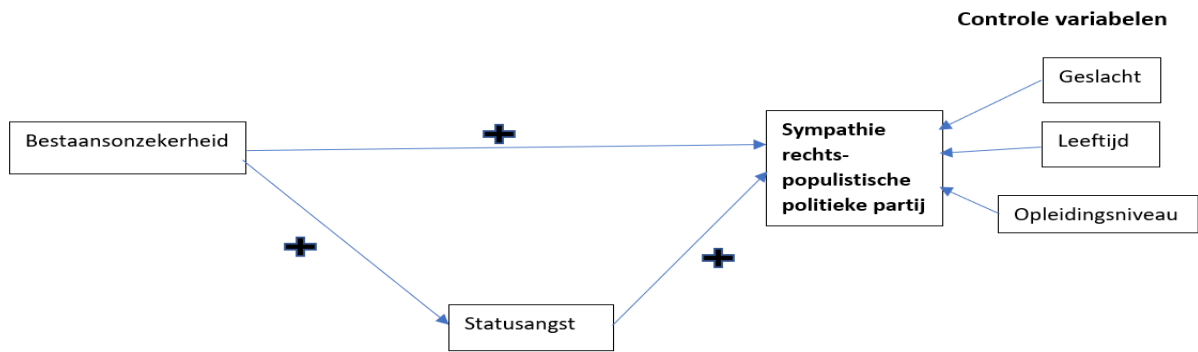
Toenemende bestaansonzekerheid in een samenleving kan verschillende negatieve gevolgen impliceren. Bekend is dat mensen die economische onzekerheid ervaren, veelal chronische stress

ervaren en zich schamen voor hun persoonlijke situatie (Wilkinson, 1999). Dit resulteert vaak in afnemende participatie en uitsluiting van de maatschappij en een slechtere (mentale) gezondheid (Engbersen, 1991). Verder blijkt dat bestaansonzekere mensen meer onzekerheid ervaren over hun eigen sociale status (Petersen et al., 2021; Im et al., 2023; Wilkinson, 1999). Vanwege de bestaansonzekere situatie waarin zij verkeren twijfelen deze mensen of ze nog voldoende bewonderd, gewaardeerd en gerespecteerd worden vanuit de omgeving. Vanuit bestaansonzekerheid kan statusangst ontstaan. Een persoon die statusangst ervaart is bang om als minderwaardig te worden beschouwd vanuit de omgeving en niet veel voor te stellen in de ogen van anderen (Delhey et al., 2017). Wanneer mensen een minderwaardigheidsgevoel ervaren, ontstaat er ontevredenheid en mogelijk zelfs angstgevoelens over de eigen statuspositie. Het blijkt dat er vervolgens in feite een omschakeling plaatsvindt: ontevredenheid over de eigen status resulteert in een verlangen om dit recht te zetten, hetgeen geuit wordt door extreem politiek gedrag te vertonen (Petersen et al., 2021). Het lijkt erop dat statusangst een belangrijke rol speelt in het proces waar personen sympathie ontwikkelen voor rechts-populistische politieke partijen, vandaar dat statusangst mee zal worden genomen in het onderzoek.

De afgelopen jaren is er al aanzienlijk wat onderzoek verricht omtrent bestaansonzekerheid en rechts-populisme (Stynen & de Witte, 2011; Inglehart & Norris, 2016; Petersen et al., 2021; Rebecchi & Rohde, 2022). Ook naar het fenomeen statusangst zijn al een geruime tijd verscheidene onderzoeken verricht, al is statusangst nog weinig direct gekoppeld als mogelijke verklaring voor de groeiende sympathie van rechts-populisme (De Botton, 2004; Delhey et al., 2017).

Het is relevant om de koppeling te maken tussen twee ingrijpende ontwikkelingen die momenteel plaatsvinden in de maatschappij: toenemende bestaansonzekerheid en toenemende sympathie voor rechts-populistische politieke partijen. In dit onderzoek wordt specifiek onderzocht of mensen die meer bestaansonzekerheid ervaren meer sympathie hebben voor een rechts-populistische politieke partij. Daarnaast zal er geanalyseerd worden in hoeverre statusangst bij mensen van invloed is op de mate van sympathie voor een rechts-populistische politieke partij. De vraag die hierbij centraal staat, is de vraag of het effect van bestaansonzekerheid op sympathie voor rechts-populisme gedeeltelijk verklaard kan worden door statusangst. In dit onderzoek zal de Partij voor de Vrijheid (PVV) als uitgangspunt worden genomen als rechts-populistische politieke partij. Deze politieke partij voldoet namelijk aan rechts-populistische kenmerken (Lucardie, 2009).

Op basis van bovenstaande komt de volgende onderzoeksvraag en het bijbehorende onderzoeksmodel tot stand (figuur 1): ‘In welke mate leidt bestaansonzekerheid, mogelijkterwijs gepaard gaande met statusangstgevoelens, tot sympathie voor een rechts-populistische politieke partij?’

Figuur 1: onderzoeksmodel

2. Theoretisch kader

In dit onderzoek zal getracht worden om vast te stellen of er een effect is tussen bestaansonzekerheid en de politieke voorkeur voor een rechts-populistische politieke partij. Er zal hier geanalyseerd worden of bestaansonzekere mensen gemiddeld meer sympathie hebben voor de PVV vergeleken met mensen die bestaanszeker zijn. Eveneens zal onderzocht worden of dit verloopt via statusangst: een subjectief ervaren minderwaardigheidsgevoel, waaruit de angst ontstaat dat men niet langer gerespecteerd en gewaardeerd wordt vanuit de omgeving (Delhey et al., 2017). Bij mensen met statusangst overheerst het negatieve gevoel dat men genegeerd of zelfs uitgesloten wordt door de omgeving.

Allereerst zal het concept rechtspopulisme verder worden toegelicht. Vervolgens zullen de concepten bestaansonzekerheid en statusangst besproken worden en zullen de verwachte effecten van bestaansonzekerheid en statusangst op de mate van sympathie voor een rechts-populistische politieke partij behandeld worden. Hierbij zullen relevante theorieën worden besproken, die mogelijk een rol kunnen spelen tussen de hoofdconcepten. Tot slot zijn er drie controlevariabelen die worden meegenomen in het onderzoeksmodel, hier zal eveneens nadere toelichting over worden gegeven.

2.1 Sympathie voor rechtspopulisme

In de inleiding is regelmatig de term rechtspopulisme voorbijgekomen, maar wat zijn eigenlijk de kenmerken van populisme? Populisme wordt vaak als een politieke stijl gezien, waarbij de bevolking wordt onderverdeeld in twee groepen: een (corrupte) elite en de gegoede burgergemeenschap (Lucardie, 2009). Vaak is bij een populistische partij sprake van een charismatische leider, die doormiddel van directe verwoordingen richting anderen zijn/haar standpunten verkondigd (Mudde, 2004). Populisme kan samengaan met een radicaalrechts gedachtegoed, maar dit is niet een vereiste. Zo bestaan er aan de andere kant van het politieke spectrum ook links-populistische partijen. De laatste decennia krijgen echter vooral de rechts-populistische partijen meer sympathie en electorale steun, vandaar dat de focus daar op zal liggen in dit onderzoek (Betz, 1994; Inglehart & Norris, 2017).

Rechts-populistisch gedachtegoed omvat twee vereiste elementen: autoritarisme & nativisme (een combinatie van nationalisme en xenofobie) (Mudde, 2010). Deze twee kenmerken zijn terug te vinden bij de Partij voor de Vrijheid (Lucardie, 2009; Lubbers et al., 2021). Bij dit onderzoek zal daarom de PVV als uitgangspunt worden genomen. De PVV beschikt over een sterke charismatische leider, die een populistische stijl hanteert. Zo gebruikt de politiek leider van de PVV regelmatig termen als: de gevestigde elite en de gewone Nederlander. Daarnaast voldoet de PVV ook aan het nativistische kenmerk, vanwege de nationalistische benadering waarbij vreemdelingen als bedreigend worden ervaren door de autochtone bevolking (Lucardie, 2009). Hieruit volgt een strikt immigratiebeleid vanuit de PVV. Aangezien de PVV dus beschikt over de kenmerken van een rechts-populistische politieke partij, zal deze partij als uitgangspunt worden genomen in dit onderzoek.

2.2 Bestaansonzekerheid

Het tweede centrale concept uit het onderzoeksmodel betreft bestaansonzekerheid. Financiële onzekerheid is een belangrijk component, maar bestaansonzekerheid is in principe een breder omvattend begrip. Het heeft raakvlakken met meerdere factoren, zoals: wonen, gezondheid, werk, inkomen, veiligheid en de mate dat mensen kunnen voorzien in de basale levensbehoeften (Van Geuns, 2022; de Beer, 2011; Boutellier, 2016). Kortweg kan bestaansonzekerheid omschreven worden als een situatie waarin mensen zelf of met anderen niet in staat zijn om te kunnen voorzien in de bestaansvoorwaarden (Movisie, 2022). Bij bestaansonzekerheid speelt de duurzaamheid van de verschillende factoren (die hierboven zijn benoemd) een belangrijke rol: de zekerheid dat voor een langere tijd aanspraak kan worden gemaakt op een veilige woning, een vaste baan met inkomen en dat mensen over een langere tijd kunnen voorzien in de basale levensbehoeften zonder dat één van de factoren plotseling wegvalt.

Aangezien bestaansonzekerheid een breed begrip is dat op verschillende wijze kan worden gedefinieerd, is het zaak om het af te bakenen tot een concreet en werkbaar concept. Bestaansonzekerheid kan enerzijds objectief benaderd worden. Hierbij wordt vastgesteld hoe bestaanszeker een persoon is, waarbij er gekeken wordt naar de omstandigheden waarin een persoon leeft (bijvoorbeeld: inkomen en de mate waarin mensen kunnen voorzien in de basale levensbehoeften). Anderzijds kan het ook vanuit een meer subjectievere benadering gemeten worden. Hierbij wordt er rekening gehouden met de gevoelens en gedachten van een persoon: in hoeverre ervaart iemand onzekerheid over zijn/haar bestaan. Bij dit onderzoek zal vanuit de objectieve benadering te werk worden gegaan. Hiervoor is gekozen aangezien de wetenschappelijke literatuur die zich gefocust heeft op bestaansonzekerheid vooral de nadruk legt op de feitelijke levensomstandigheden van een persoon (Van Geuns, 2022; de Beer, 2011; Boutellier, 2016; Rebecchi & Rohde, 2022). De factoren die het begrip bestaansonzekerheid vormen in dit onderzoek, focussen

zich op het inkomen (in hoeverre personen van hun inkomen kunnen rondkomen) en de mate waarin mensen kunnen voorzien in de basale levensbehoeften.

2.2.1 Het effect van bestaansonzekerheid op rechts-populisme

Uit onderzoek blijkt dat mensen die bestaansonzekerheid ervaren in het leven ontevredener zijn en minder politiek vertrouwen hebben (Petersen et al., 2021; Sairam et al., 2022). Deze (politieke) ontevredenheid wordt in de literatuur in verband gebracht met populisme (Petersen et al., 2021). Een belangrijke theorie, de Economic insecurity thesis (EI), stelt dat door de globalisering meer mensen bestaansonzeker zijn geworden en dat mede daardoor de populistische stromingen meer sympathie hebben gekregen de afgelopen jaren (Guiso et al., 2017; Bossert et al., 2019). Deze theorie stelt dat de toegenomen globalisering heeft geleid tot een groep verliezers (de bestaansonzekeren) waarbij de werkloosheid is toegenomen. Deze bestaansonzekeren verkeren vaker in een precare werksituatie waarbij er ook sprake is van lagere en stagnerende lonen (Bloom, 2016). De bestaansonzekerheid wordt nog verder verergerd door concurrentie van immigranten die ‘strijden’ om dezelfde schaarse goederen, zoals banen en woningen. Daarbij vormen deze immigranten ook nog eens een bedreiging voor de culturele waarden die de bestaanszekere mensen gewend zijn (Rebecchi & Rohde, 2022).

Als reactie ontstaat er een tegenbeweging bij de bestaansonzekere mensen die zich gaan afzetten tegen de ‘corrupte’ elite en de immigranten en steun zoeken bij rechts-populistische politieke partijen die actief opkomen voor het ‘eigen volk’ (Norris & Inglehart, 2017). Deze argumentatie komt voort uit de Ethnic competition thesis (EC), die stelt dat bestaanszekere (autochtone) mensen zich economisch/cultureel bedreigd kunnen voelen door etnische minderheidsgroepen (Van der Paauw & Flache, 2012). Bestaanszekere mensen die zich zorgen maken over de toegenomen concurrentie van schaarse middelen, zullen meer sympathie ontwikkelen voor rechts-populistische politieke partijen. Dit omdat rechts-populistische politieke partijen vaak een streng immigratiebeleid willen doorvoeren (Lucardie, 2009).

De PVV is zo’n politieke partij die meer sympathie krijgt van mensen die bestaansonzekerheid ervaren, aangezien de PVV de belangen van de autochtone bevolking verkiest boven de belangen van (niet-westerse) immigranten (Lucardie, 2009). Bovendien verzet de PVV zich actief tegen een verdere multiculturalisering van de samenleving. De verwachting is dat dit door bestaanszekere mensen wordt gesteund, wanneer zij immigranten als concurrenten beschouwen.

Uit bovenstaande volgt de eerste hypothese: *Mensen die (meer) bestaansonzekerheid ervaren zullen meer sympathie hebben voor een rechts-populistische politieke partij vergeleken met mensen die (meer) bestaanszeker zijn.*

2.3 Statusangst

Het is aannemelijk dat bestaansonzekerheid negatieve consequenties heeft voor de mensen die dit ervaren. Sommige bestaansonzekere mensen worstelen met hun statuspositie in de maatschappij, de bestaansonzekerheid zorgt namelijk voor twijfels of men nog wel genoeg gewaardeerd en gerespecteerd wordt vanuit de omgeving (Delhey et al., 2017; Petersen et al., 2021). De bestaansonzekere situatie kan uiteindelijk leiden tot statusangstgevoelens. Wanneer mensen namelijk moeite hebben om in hun bestaansvoorwaarden te voorzien, komt hun sociale status onder druk te staan. Er ontstaat onzekerheid en schaamte over de persoonlijke situatie, wat zich vertaalt in een subjectief ervaren minderwaardigheidsgevoel (Botton, 2004; Delhey et al., 2017). Op deze manier kan bestaansonzekerheid leiden tot statusangst bij mensen, waarbij bestaansonzekere mensen bang worden op hoe de omgeving reageert op de bestaansonzekere situatie waarin zij verkeren.

Ook de ‘bedreiging’ van immigranten zou van invloed kunnen zijn op de subjectief ervaren statusangstgevoelens van bestaansonzekere mensen. Bestaansonzekere mensen willen over het algemeen een hogere status verwerven, maar de potentiële concurrentie van immigranten bemoeilijkt het voor de bestaansonzekere mensen om een hogere status te verwerven (Petersen et al., 2021; Rebecchi & Rohde, 2022). De status zou namelijk verhoogd kunnen worden door bijvoorbeeld een (betere) baan te krijgen of een mooier/groter huis. Immigranten worden door bestaansonzekere mensen echter vaak als concurrenten beschouwd, die ‘strijden’ om dezelfde schaarse goederen (Rebecchi & Rohde, 2022). Hierdoor wordt het voor bestaansonzekere mensen bemoeilijkt om hun situatie te verbeteren en is het aannemelijk dat er angstgevoelens over de eigen status zullen ontstaan vanwege de concurrentie van immigranten.

2.3.1 Het effect van statusangst op rechtspopulisme

Uit verschillende wetenschappelijke onderzoeken blijkt dat mensen die ontevreden zijn over hun persoonlijke status of angst ervaren over de eigen statuspositie, eerder geneigd zijn om extremer politiek gedrag te vertonen (Petersen et al., 2021; Im et al., 2023). Bij de groep mensen die statusangst ervaren, ontstaat een behoefte om hun persoonlijke status te verbeteren. Deze mensen gaan dus op zoek naar een manier om zich minder inferieur te voelen en op te klimmen op ‘sociale ladder’. Dit blijkt meestal echter niet eenvoudig te zijn. Steeds meer mensen lukt het de afgelopen jaren niet om hun (status)positie te verbeteren (de Beer, 2011; Boutellier, 2016; Im et al., 2023). Daardoor ontstaat er bij deze groep mensen frustraties en gevoelens van onmacht (Petersen et al., 2021). Deze groep mensen voelen zich steeds minder gezien en gehoord door de politieke partijen die de afgelopen jaren hebben geregeerd. Rechts-populistische politieke partijen, waaronder de PVV, herkennen zich echter wel in de frustraties en gevoelens van onmacht van deze groep mensen. De PVV zet zich bijvoorbeeld nadrukkelijk af tegen het heersende politieke kartel (Stynen & de Witte, 2011; Guiso et al., 2017). In de literatuur wordt gesproken dat populistische partijen emoties verenigen die tussen angst, passie en boosheid inzitten (Boutellier, 2016). Het lijkt dus aannemelijk dat mensen die statusangst ervaren,

sympathie ontwikkelen voor rechts-populistische partijen. Zeker wanneer deze groep mensen hun status meer zullen ontleen aan de nationale groep waartoe zij behoren (de in-group), zullen zij waarschijnlijk immigranten (de out-group) als minderwaardig gaan beschouwen (Tajfel & Turner, 1986). Deze redenering komt voort uit de *social identity theory*, die stelt dat mensen naarmate zij meer onzekerheid ervaren over hun status en identiteit zich meer gaan verbinden aan groepen die op elkaar lijken. Mensen die als concurrent worden beschouwd en/of afwijken van de norm, worden juist eerder bekritiseerd en in een negatief daglicht gezet. Rechts-populistische politieke partijen laten zich vaak ook nadrukkelijk negatief uit over mensen die tot de out-group behoren (bijvoorbeeld immigranten) (Lucardie, 2009).

Al met al lijkt het aannemelijk dat mensen die statusangst ervaren, meer sympathie zullen ontwikkelen voor rechts-populistische politieke partijen. De ontevredenheid en angst die wordt ervaren over de eigen status, wordt door vele politieke partijen niet herkend. Uitzondering lijken rechts-populistische partijen zoals de PVV te zijn, die nadrukkelijk de belangen behartigen voor de groep (autochtone) mensen die zich inferieur voelen in eigen land. Het is niet opzienbarend dat mensen die menen dat hun sociale status wordt bedreigd door mensen met een migratieachtergrond (out-group), sympathie ontwikkelen voor politieke stromingen die zich actief uitspreken tegen een verdere multiculturalisering van de samenleving en daarmee opkomen voor de in-group.

Uit bovenstaande volgt de tweede hypothese: *Het positieve effect van bestaansonzekerheid op sympathie voor een rechts-populistische politieke partij wordt gedeeltelijk verklaard door statusangstgevoelens.*

2.4 Controlevariabelen

Aan het onderzoeksmodel zijn drie controlevariabelen toegevoegd, die bijdragen om de interne validiteit te verbeteren. Om schijnverbanden te voorkomen, zullen er enkele controlevariabelen worden meegenomen die van invloed kunnen zijn op de hoofdeffecten. Door variabelen mee te nemen die van invloed zijn op de hoofdconcepten, wordt de statistische validiteit verhoogd. Gevonden resultaten zullen dan minder snel toe te schrijven zijn aan overige invloedsfactoren, waarvoor niet gecontroleerd is. In dit onderzoek zal er gecontroleerd worden voor: geslacht, leeftijd en opleidingsniveau. Vanuit eerder wetenschappelijk onderzoek is bekend dat geslacht, leeftijd en opleidingsniveau van invloed zijn op de ontvankelijkheid om meer sympathie te krijgen voor rechts-populistische politieke partijen (Givens, 2004; Miller-Idriss & Pilkington, 2017; Rooduijn et al., 2017).

Uit de wetenschappelijke literatuur omtrent rechts-populisme, is bekend dat mannen ontvankelijker zijn voor radicaalrechts gedachtegoed en sneller zullen stemmen op een rechts-populistische partij vergeleken met vrouwen (Givens, 2004). Mannen blijken namelijk over het algemeen meer baat hebben bij de bescherming tegenover globalisering die de rechts-populistische partijen menen te bieden. Aangezien er verschillen blijken te bestaan tussen vrouwen en mannen ten

aanzien van de sympathie voor rechts-populisme, is het relevant om te controleren voor geslacht en de verschillen tussen mannen en vrouwen expliciet te maken.

Verder is het ook aannemelijk dat de leeftijd van invloed is in hoeverre iemand sympathie ontwikkelt voor een rechts-populistische politieke partij. Uit de literatuur blijkt dat jongvolwassenen gemakkelijker politiek beïnvloedbaar zijn dan oudere mensen (Miller-Idriss & Pilkington, 2017). Jongvolwassenen zijn gevoeliger om sympathie te ontwikkelen voor extremere standpunten vergeleken met ouderen, mede door meer gebruik van sociale media (Castelli Gattinara & Pirro, 2019). De afgelopen verkiezingen blijkt ook dat jongvolwassenen (onder de 35 jaar) vaker stemmen op de PVV, vergeleken met oudere mensen (Van Lienden, 2016). Aangezien er verschillen blijken te zijn tussen verschillende leeftijdsgroepen wat betreft de sympathie voor de PVV, is het relevant om te controleren voor leeftijd.

Tot slot is het ook aannemelijk dat opleidingsniveau een belangrijke invloedsfactor is bij de hoofdconcepten. Het opleidingsniveau van een persoon is bepalend voor de kennis en vaardigheden van mensen. Dit zal daarom ook van invloed zijn voor welke politieke partijen mensen sympathie ontwikkelen. Het is daarom belangrijk om opleiding mee te nemen als controlevariabele, om op die manier het opleidingseffect weg te filteren.

Uit de literatuur blijkt verder dat lager opgeleide mensen vaker sympathie hebben voor rechts-populistische politieke partijen vergeleken met hoger opgeleide mensen (Rooduijn et al., 2017). Hoger opgeleide mensen neigen over het algemeen eerder naar een (radicaal) linkse partij die minder de focus hebben op immigratiedebat, maar meer op sociaaleconomische ongelijkheid. Voor lager opgeleide mensen daarentegen zijn immigratie en de toenemende Europese integratie belangrijke thema's (Rooduijn et al., 2017). Mede doordat vooral de rechts-populistische partijen zich nadrukkelijk uitspreken tegen immigratie, trekken deze partijen relatief veel lager opgeleiden. Aangezien er verschillen blijken te zijn bij mensen van verschillende opleidingsniveaus en de mate voor sympathie voor rechts-populistische politieke partijen, is het van belang om ook voor opleidingsniveau te controleren.

3. Methoden

3.1 Dataset & steekproef

Voor dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van data die verzameld zijn door diverse beantwoorde vragenlijsten die voorgelegd zijn aan het LISS panel (Longitudinal Internet studies for the Social Sciences). De LISS Core Study vormt een belangrijk onderdeel van de onderzoeken die worden verricht door LISS. De LISS Core Study is een langdurig onderzoek en wordt jaarlijks herhaald om representatieve data te verzamelen, waarbij veranderingen in de levensloop en leefomstandigheden worden bestudeerd. LISS heeft diverse vragenlijsten samengesteld met een overkoepelend thema. Zo zijn er bijvoorbeeld vragenlijsten over: werk & school, politiek & waarden en gezondheid.

Het LISS panel bestond de eerste jaren vanaf 2007 uit 10.500 respondenten. Momenteel bestaat het panel uit 5000 huishoudens met in totaal ongeveer 7500 actieve deelnemende respondenten (LISS Panel, 2022). LISS streeft er naar dat het LISS panel altijd uit 5000 huishoudens bestaat, het aantal exacte respondenten fluctueert enigszins. Van elk huishouden is één huishoudenhoofd verantwoordelijk dat alle gegevens in het systeem van LISS worden gezet. Het panel bestaat sinds 2007 en jaarlijks worden er nieuwe onderzoeken uitgevoerd die samen over een langere termijn trends aantonen bij verschillende sociaal-maatschappelijke thema's, zoals bijvoorbeeld: sociale integratie, welzijn en politiek. Voor dit onderzoek wordt data gebruikt dat afkomstig is uit 2013/2014.

Het panel is tot stand gekomen door een aselechte steekproeftrekking uit het bevolkingsregister van het CBS (2007) (LISS Panel, 2022). De respondenten die zijn opgenomen in de steekproef spreken Nederlands en verblijven permanent in Nederland, huishoudens zonder volwassenen en niet Nederlands sprekende huishoudens zijn niet opgenomen in de steekproef (Scherpenzeel, 2009). Meerdere mensen uit één huishouden kunnen in het LISS panel terechtkomen. Mensen die uitgesloten zijn van internetgebruik zijn face-to-face benaderd en zijn voorzien van een computer en internet (Scherpenzeel, 2009). Vervolgens zijn de geselecteerde respondenten benaderd met een uitnodiging om deel uit te maken van het panel en bij te dragen aan het onderzoek. De geselecteerde mensen zijn in eerste instantie telefonisch benaderd. Degenen die telefonisch onbereikbaar bleken, zijn vervolgens via de mail of door middel van een huisbezoek gecontacteerd (Scherpenzeel, 2009). Wanneer een nieuw huishouden in het panel wordt opgenomen, vult de contactpersoon van dat huishouden een huishoudenvragenlijst in. Hierin wordt enkele informatie verzameld over de samenstelling van het huishouden en er worden enkele demografische gegevens over elk lid van het huishouden vastgesteld.

Voor de dataverzameling is een mixed method design gebruikt. Dit houdt in dat de geselecteerde huishoudens ofwel telefonisch of via de mail benaderd zijn en in enkele gevallen persoonlijk bezocht zijn door een interviewer. De respondenten vullen maandelijks online vragenlijsten in, die 15 tot 30 minuten duren. De respondenten zijn vrij in wanneer zij deze vragenlijsten invullen. In ruil voor geleverde bijdrage ontvangen de respondenten een financiële vergoeding.

Uiteindelijk heeft 82% van de geselecteerde personen actief deelgenomen aan het panel (Scherpenzeel, 2009). De maandelijks respons varieert tussen de 50-80%. Het panel kent echter dus ook non-respons, hetgeen meestal varieert tussen de 10-20%. De complete dataset van LISS kent 10.570 respondenten, maar bevat wel veel missende waarden bij de gestelde vragen.

3.2 Procedure & onderzoeksdesign

De kern van het LISS panel bestaat uit 10 sociaal-maatschappelijke thema's, waar de respondenten van het panel uiteenlopende vragen over beantwoorden. De desbetreffende thema's, die onderdeel zijn van de LISS Core study, zijn: *gezondheid, politiek & waarden, religie & etniciteit, sociale integratie & vrije tijd, familie & huishouden, werk & school, persoonlijkheid en de economische situatie* die wordt onderverdeeld in drie verschillende vragenlijsten (vermogen, inkomen en huisvesting) (LISS Panel, 2022). In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van drie verschillende vragenlijsten: politiek & waarden, economische situatie (inkomen) en een afzonderlijke module met vragen gericht op stigmatisering. De vragenlijst over stigmatisering behoort niet tot de LISS Core study, het betreft hier een eenmalig afgenomen vragenlijst (2013). Enkele vragen uit de stigmatiseringsvragenlijst zullen gebruikt worden om statusangst te meten. De meeste vragen uit de vragenlijsten bestaan uit meerkeuzevragen, waarbij vaak een schaalscore wordt gehanteerd. De schaalscores variëren in range per vraag, meestal van 0 tot 10 of ergens daar tussenin.

Vanuit de LISS Core Study wordt de vragenlijst over de economische situatie (inkomen) en de vragenlijst over politiek & waarden gebruikt. Deze vragenlijsten zullen gebruikt worden om respectievelijk bestaansonzekerheid en sympathie voor rechtspopulisme te meten. De data is afkomstig uit de 6^e en 7^e 'wave' (2013-2014). De vragenlijst over de economische situatie (inkomen) is voorgelegd aan 6395 respondenten, 4750 personen hebben de vragenlijst in zijn geheel ingevuld (*non-respons* = 21.6% / *respons* = 78.4%). Voor de politiek & waarden vragenlijst geldt een steekproefgrootte van $N=6416$. Bij deze vragenlijst hebben 5652 respondenten de vragenlijst in zijn geheel ingevuld (*non-respons* = 14.3% / *respons* = 85.7%). Achtergrondinformatie die door alle panelleden is ingevuld (geslacht, leeftijd & opleidingsniveau voor dit onderzoek) wordt maandelijks geüpdatet door LISS. Deze data zal eveneens worden gebruikt bij de statistische analyses. Verder wordt er voor dit onderzoek gebruik gemaakt van de 'stigmatisering-module'. Deze vragenlijst is eenmalig afgenomen en bevat in totaal 2656 respondenten (*non-respons* = 21.1% / *respons* = 78.9%). Deze vragenlijst is bij substantieel minder respondenten afgenomen, vergeleken met de twee andere gehanteerde vragenlijsten die ruim 6000 respondenten bevatten.

Voor het onderzoek zijn alleen de respondenten geselecteerd, die op alle vragen die relevant zijn bij dit onderzoek een geldig antwoord hebben gegeven. Respondenten die één van de vragen niet heeft beantwoord, zullen geen onderdeel uitmaken van de steekproef. Hierdoor vallen er al aanzienlijk

wat respondentent af die niet in de steekproef terecht komen. De originele dataset kent namelijk 10570 respondentent, hiervan blijven er slechts 1289 van over die geen item non-respons bevatten. Grotendeels is dit te wijten aan het feit dat de vragenlijst over stigmatisering aan beduidend minder respondentent is voorgelegd in vergelijking met de overige vragenlijsten. Hierdoor valt de steekproefgrootte bij dit onderzoek beduidend lager uit. Verder is er besloten om enkel volwassen respondentent op te nemen in de steekproef, in de leeftijdscategorie 18-65 jaar. Aangezien bepaalde conceptent gemeten worden aan de hand van gebeurtenissen die hoofdzakelijk voorkomen in het volwassen bestaan (bijvoorbeeld het betalen van hypotheek/huur of het hebben van een inkomen), is er besloten om in dit onderzoek te focussen op Nederlandse volwassenen waarvan mag worden aangenomen dat zij ergens werkzaam zijn. Vanwege de geldende pensioensregeling is besloten om de maximumleeftijd op 65 jaar vast te stellen. Tot slot is er nog een filter in werking gesteld, om te voorkomen dat meerdere leden uit een gezin samen in de steekproef zouden terechtkomen. Wanneer deze laatste filter niet zou worden toegepast, zou namelijk de onafhankelijkheidsassumptie worden geschonden. Deze assumptie is van belang om de statistische analyses geldig te kunnen verrichten.

De dataset die gehanteerd wordt voor dit onderzoek bestaat uiteindelijk uit 580 respondentent. Ondanks dat er dus veel respondentent ‘verloren’ zijn gegaan, is een steekproefgrootte van 580 respondentent nog steeds voldoende groot om generaliseerbare uitspraken te kunnen doen over de populatie. Het is echter wel van belang om bij de resultaten rekening te houden met het feit dat veel data verloren is gegaan, door de toepassing van de filters. De analyse van de missende waarden en de toepassing van bovengenoemde filters is terug te vinden in bijlage 1 (pagina 37).

3.3 Operationalisaties

In deze paragraaf zal besproken worden hoe alle variabelen uit het onderzoeksmodel zijn opgebouwd. De vragen uit de vragenlijsten, in het vervolg ook als items omschreven, worden soms samengevoegd om een concept zo accuraat mogelijk te meten. Bestaansonzekerheid en statusangst zijn brede begrippen, die niet gemakkelijk vanuit één item te meten zijn. Vandaar zullen er items samengevoegd worden en zullen er schaalscores gecreëerd worden om de conceptent zo zuiver mogelijk te kunnen meten. Voor elke variabele zal beschreven worden uit welke items deze bestaat, hoe de items gemeten zijn en hoe ze eventueel bewerkt en samengevoegd zijn tot één nieuwe variabele.

3.3.1 Sympathie rechtspopulisme

De variabele sympathie rechtspopulisme is tot stand gekomen vanuit één item die aantoont in hoeverre de respondent sympathie heeft voor de PVV: een rechts-populistische politieke partij die als uitgangspunt dient in dit onderzoek. De vraag die hierbij gesteld is aan de respondentent luidt: Hoe sympathiek vindt u de volgende politieke partijen - *Wat vindt u van de PVV?* Hierbij geldt een schaal

van 0-10, waarbij de minimum waarde 0 'zeer onsympathiek' (geen sympathie voor de PVV / rechtspopulisme) impliceert en de waarde 10 'zeer sympathiek' (veel sympathie voor de PVV / rechtspopulisme) impliceert. Hierbij geldt des te hoger de score op het item, des te meer sympathie de respondent heeft voor de rechts-populistische politieke partij de PVV.

Bij dit item hebben geen noodzakelijke transformaties plaatsgevonden. Enkel de naam is gewijzigd naar: Symp_Rp (Sympathie voor rechtspopulisme).

3.3.2 Bestaansonzekerheid

De variabele bestaansonzekerheid bestaat uit vijf items die een score aangeven in hoeverre de respondent bestaanszeker (0) of bestaansonzeker (5) is. De vragen bij deze betreffende items zijn: (1) Kunt u op een schaal van 0 tot 10 aangeven hoe moeilijk of makkelijk u kunt rondkomen van uw inkomen? Bij deze vraag betekent een score van nul dat de respondent moeilijk kan rondkomen en een score van 10 dat de respondent zeer gemakkelijk rondkomt van het inkomen. (2-5) Kunt u van de volgende zaken aangeven of u daar wel of niet mee te maken hebt op dit moment...: (2)...moeite hebben de eindjes aan elkaar te knopen? / (3)...kapotte spullen niet snel kunnen vervangen? / (4)...geld moeten lenen voor noodzakelijke uitgaven? / (5)...achterstand met betalen huur/hypotheek of gas/water/licht? Bij deze vragen kon de respondent met 'nee' (score 0) of 'ja' (score 1) antwoorden. Uit de antwoorden op deze items samen is uiteindelijk af te leiden of een respondent verkeert in een bestaanszekere of bestaansonzekere situatie. Zoals in het theoriehoofdstuk al is besproken ligt de nadruk op het economische aspect van bestaansonzekerheid (inkomen (item 1) en het kunnen voorzien in de basale levensbehoeften (2-5)).

Bij deze variabele hebben enkele transformaties plaatsgevonden. Het eerste item is gedummificeerd, wat wil zeggen dat van 11 antwoordopties (0-10) twee antwoordcategorieën (0 & 1) zijn gemaakt. Scores 0-5 zijn samengevoegd en getransformeerd tot score 1 (moeite met rondkomen), scores 6-10 omvatten samen score 0 (geen moeite met rondkomen). Het dummificeren is gedaan om een schaalconstructie mogelijk te maken van de vijf items samen. Hier voor was het noodzakelijk dat alle items dezelfde scores bevatten en in dezelfde richting gecodeerd zijn. Dit is nu steeds het geval: score 0 impliceert een antwoord dat duidt op bestaanszekerheid, score 1 impliceert een antwoord dat duidt op bestaansonzekerheid. Vervolgens is van de vijf items samen een schaal gemaakt (0-5), waarbij 0 geen bestaansonzekerheid en 5 veel bestaansonzekerheid impliceert. Des te hoger de score bij een respondent is, des te meer indicatoren wijzen op een bestaansonzekere situatie. De nieuwe samengestelde variabele heeft als naam: Bestaansonzekerheid.

Op basis van de literatuur die gewijd is aan bestaansonzekerheid en naar aanleiding van een betrouwbaarheidstest, is besloten om deze vijf items te selecteren om bestaansonzekerheid te meten. Deze items samen blijken redelijke samenhang onderling met elkaar te vertonen, gegeven de bijbehorende Cronbach's alpha (α) = .680). Deze Cronbach's alpha waarde wordt net hoog genoeg bevonden om van voldoende interne samenhang te kunnen spreken.

3.3.3 Statusangst

De variabele statusangst bestaat uit vier items die gezamenlijk een schaalscore vormen. Deze schaalscore, die loopt van minimum score 4 tot een maximale score van 20, toont aan in hoeverre de respondent statusangst ervaart. Een score van 4 impliceert geen statusangst, een score van 20 impliceert veel statusangst. Hierbij geldt: des te hoger de score des te meer indicatoren er op wijzen die duiden op statusangstgevoelens bij de respondent. De stellingen bij deze betreffende items zijn: (1) Ik voel me vreemd of abnormaal vanwege mijn financiële situatie, opleidingsniveau of beroep. (2) Er zijn tijden geweest dat ik me schaamde voor mijn financiële situatie, opleidingsniveau of beroep. (3) Ik voel dat anderen op mij neerkijken vanwege mijn financiële situatie, opleidingsniveau of beroep. (4) Mensen behandelen mij anders vanwege mijn financiële situatie, opleidingsniveau of beroep.

Bij bovenstaande items geldt als antwoordmogelijkheid een schaalscore van 1-5, waarbij score 1 betekent 'helemaal mee oneens' met een stelling en score 5 'helemaal mee eens' met een stelling. Deze items zijn samen geselecteerd aangezien zij gezamenlijk een goede mate van onderlinge samenhang bevatten (*cronbachs alpha* (α) = 0.772). Daarnaast wordt in de literatuur die zich weidt aan statusangst de nadruk gelegd op 'een subjectief ervaren minderwaardigheidsgevoel'. De nadruk ligt dus hoofdzakelijk op een negatief zelfbeeld (item 1). In de literatuur komt naar voren dat dit samenhangt met gevoelens van schaamte (item 2) en het gevoel dat de omgeving neerkijkt en hun gedrag gaat aanpassen richting de persoon met statusangst (item 3 & 4) (Botton, 2004; Delhey, 2017). Mede op deze inhoudelijke gronden en de hoge interen consistentie is besloten om de vier bovengenoemde items te selecteren om statusangst te meten. Bij deze items hebben geen transformaties plaatsgevonden, alleen dat vier items zijn samengevoegd tot één variabele: Statusangst.

3.3.4 Controlevariabelen – geslacht, leeftijd & opleidingsniveau

Tot slot worden er drie controlevariabelen meegenomen in het onderzoeksmodel. De eerste controlevariabele betreft het geslacht van de respondent. Hier gold bij het oorspronkelijke item: 1= man / 2= vrouw / 3= anders. Dit item is als volgt gehercodeerd: 0 = man / 1 = vrouw. Er bleken geen respondenten onder waarde 3 te vallen, dus is besloten deze laatste categorie achterwege te laten bij de uiteindelijke variabele.

De tweede controlevariabele betreft de leeftijd, waarbij de leeftijd in jaren is aangegeven door de respondenten. Zoals eerder is vermeld geldt er een leeftijdsfilter voor dit onderzoek. Er is besloten om alleen volwassenen te selecteren voor dit onderzoek, waarvan geacht mag worden dat zij ergens werkzaam zijn. Alleen respondenten die minimaal 18 jaar en maximaal 65 jaar oud zijn, zijn opgenomen in de steekproef.

Als derde en laatste controlevariabele is het opleidingsniveau van de respondent toegevoegd. bij deze vraag konden de respondenten hun opleidingsniveau aangeven op basis van CBS-categorieën: (1) basisonderwijs (2) vmbo (3) havo/vwo (4) mbo (5) hbo (6) wo. Er is voor gekozen om deze CBS-categorieën in de oorspronkelijke staat op te nemen in het onderzoek. Hierdoor kan er bij elk opleidingsniveau onafhankelijk gekeken worden naar de verdeling van de respondenten. De opleidingsniveaus zijn al in een logische volgorde gecodeerd, van lager opgeleid naar steeds iets hoger opgeleid.

3.4 Analyseopzet

Om tot een antwoord te komen op de onderzoeksvraag, zal er stapsgewijs een statistisch proces worden doorlopen. Allereerst zullen de betreffende variabelen zowel univariaat als bivariaat worden geïnspecteerd. Vervolgens zal er een assumptietoets plaatsvinden, om te kunnen vaststellen of één of meerdere van de assumpties voor lineaire regressie (onafhankelijkheid, lineariteit, homoscedasticiteit en normaliteit) wordt geschonden. Wanneer dit het geval zou zijn, zal er in plaats van een lineaire regressieanalyse een logistische regressieanalyse worden uitgevoerd. Daarnaast zal er worden gekeken of er mogelijk sprake is van uitbijters (bijlage 3). Hier zal gekeken worden of dit mogelijk foutieve metingen zijn en er zal worden geanalyseerd wat er gebeurt met de uitkomsten als deze uitbijters wel of niet worden meegenomen bij de statistische analyses.

Aangezien geen van de assumpties daadwerkelijk geschonden blijkt te zijn, zal er in dit geval een hiërarchische lineaire regressieanalyse worden uitgevoerd. In totaal zullen er 4 modellen worden geschat. In model 1 zijn alleen de drie controlevariabelen opgenomen samen met de afhankelijke variabele sympathie voor rechtspopulisme. Om te bepalen of er sprake is van een effect van bestaansonzekerheid op sympathie voor rechtspopulisme wordt model 3 geschat. Naast deze twee variabelen zijn wederom ook de controlevariabelen hier toegevoegd. De mediatieanalyse zal getoetst worden aan de hand van model 2 en model 4. In model 2 wordt het effect van bestaansonzekerheid op statusangst getoetst, gecontroleerd voor geslacht, leeftijd en opleidingsniveau. Bij dit geschatte model is statusangst de afhankelijke variabele, vandaar dat dit geschatte model in een aparte tabel wordt weergegeven. In model 4 kan uiteindelijk worden vastgesteld of er sprake is van een mediërend effect van statusangst op sympathie voor rechtspopulisme. Dit laatste geschatte model bevat alle betreffende variabelen: bestaansonzekerheid, statusangst, sympathie voor rechtspopulisme en de drie controlevariabelen.

Op basis van de geschatte modellen uit de regressieanalyse, zullen de twee hypothesen getoetst worden. De lineaire multiële regressieanalyse zal worden geschat met t-toetsen, waarbij het schatten gebeurt aan de hand van het principe van de kleinste kwadratensommen. Uit de geschatte hellingen en de bijbehorende betrouwbaarheidsintervallen zal worden geconcludeerd of er sprake is van enige of volledige mediatie van de variabele statusangst, of dat hier geenszins sprake van is. Deze methode wordt ook wel de ‘eye-balling’ methode genoemd.

Tot slot zal gekeken worden hoe goed de statistische schatting is. Hier zal bepaald worden hoe goed de fit is van de geschatte modellen vanuit de regressieanalyse? Uiteindelijk zal met behulp van de multiële regressieanalyse getoetst worden of mensen die meer bestaansonzekerheid ervaren, gemiddeld meer sympathie hebben voor een rechts-populistische politieke partij (in dit geval de PVV). Ook zullen uit de regressieanalyse resultaten tot stand komen, waaruit we kunnen bepalen in hoeverre statusangst een rol speelt op de mate van sympathie voor rechtspopulisme.

4. Resultaten

4.1 Beschrijvende statistieken

4.1.1 Univariante statistieken

Het is belangrijk om eerst goed inzicht te verkrijgen in alle variabelen, voordat er statistische analyses mee verricht zullen worden. In deze paragraaf zullen daarom de beschrijvende statistieken van de variabelen kort worden behandeld.

In tabel 1 staan de beschrijvende statistieken weergegeven van de variabelen uit het onderzoeksmodel, nadat de missende waarden zijn verwijderd en de leeftijdsfilter en huishoudhoofdfilter zijn ingesteld (bijlage 1). Voor 580 respondenten geldt een complete score: op alle items is een geldig antwoord gegeven door de respondent. De variabelen *bestaansonzekerheid*, *statusangst* en *sympathie rechtspopulisme* zijn voorbeelden van een continue variabele. De controlevariabele *leeftijd* is evenzo een continue variabele. De variabele *opleidingsniveau* is een ordinale variabele die bestaat uit 6 categorieën, maar zal in dit onderzoek eveneens als continue variabele worden beschouwd. Als laatste controlevariabele *geslacht*, die twee mogelijke antwoorden bevat (man of vrouw). Dit wordt ook wel een binaire dummyvariabele genoemd.

Bij de afhankelijke variabele ligt het gemiddelde op 3 op een schaal van 0-10. Hieruit is af te leiden dat de meeste respondenten weinig sympathie blijken te hebben voor de PVV. 30% van de respondenten blijkt score 0 toegekend te hebben en ziet de PVV daarmee als een zeer onsympathieke politieke partij. Ruim 75% van de respondenten geeft een score 0-5, hetgeen duidt op geen sympathie voor de rechts-populistische partij de PVV. Bijna een kwart van de respondenten ($N=136$; 23.4%) betuigt wel sympathie te hebben voor de PVV. Slechts 9 respondenten (1.6%) heeft zeer veel sympathie voor de PVV.

Predictor bestaansonzekerheid is een samengestelde variabele met een schaalscore van 0-5. Score 0 duidt op bestaanszekerheid, score 5 duidt op bestaansonzekerheid. De meeste respondenten blijken in een bestaanszekere levenssituatie te verkeren: ruim 60% van de respondenten ($N=64$) heeft score 0. Er blijken uiteindelijk geen respondenten te zijn die een maximale score van 5 (bestaansonzekerheid) behalen. 75 respondenten (13%) blijken een score 3 of score 4 te bevatten, hetgeen impliceert dat zij in enige mate bestaansonzekerheid ervaren.

De (mogelijk) mediërende variabele statusangst heeft een schaalscore met als minimum score 4 (geen statusangst) en maximum score 20 (veel statusangst). De gemiddelde score ligt bij deze variabele betrekkelijk laag ($\mu = 6.8$; $SD = 3.2$), dit betekent dat de meeste respondenten laag scores op statusangst. De meeste respondenten vallen onder score 4: geen statusangst ($N=220$; 37.9%). Slechts 1 respondent behaalt de hoogste score (20) bij statusangst. Wanneer gekeken wordt naar de bovenste helft bij de schaalscore (score 12-20) blijken hier 66 respondenten onder te vallen (11.4%). Deze groep

respondenten blijkt het meest gevoelens van statusangst te ervaren. Het merendeel ($N=514$; 88.6%) van de respondenten blijkt weinig of geen statusangst te ervaren.

De gemiddelde leeftijd in de steekproef blijkt te liggen op 50 jaar. Er blijkt behoorlijke spreiding te zijn in de steekproef, gezien de standaarddeviatie van 14.2. De jongste respondent is 18 jaar oud en de oudste respondent is 65 jaar oud. Kijkend naar de verdeling mannen/vrouwen, blijken er relatief meer mannen in de steekproef te zijn opgenomen (413 mannen, (71%) / 167 vrouwen, (29%)). Dit verschil is toe te schrijven aan het feit dat alleen huishoudhoofden zijn geselecteerd, om te voorkomen dat meerdere gezinsleden in de steekproef terecht kwamen. Mannen blijken veel vaker huishoudhoofd te zijn dan vrouwen (bijlage 2).

Tot slot kijken we naar de verdeling van het opleidingsniveau. Hierbij blijkt redelijk sprake te zijn van een gelijkmatige verdeling. Personen die enkel basisonderwijs hebben voltooid zijn het meest ondervertegenwoordigd, slechts 19 respondenten (3.3%). Daarnaast blijken ook mensen met een havo/vwo diploma en de Wo'ers enigszins ondervertegenwoordigd te zijn in de steekproef: respectievelijk 9.5% en 12.4%. Alle beschrijvende statistieken van de variabelen uit het onderzoeksmodel zijn terug te vinden in tabel 1.

Tabel 1: Beschrijvende statistieken van de variabelen (N=580)

Variabele	Gemiddelde (SD) / percentages	Min.	1 ^e kwantiel	Mediaan	3 ^e kwantiel	Max.
Geslacht						
0 = Man	71.2%					
1 = Vrouw	28.8%					
Leeftijd	49.62 (11.5)	18	41	52	59	65
Opleidingsniveau	3.00 (1.4)	0	2	3	4	5
Bestaansonzekerheid	0.58 (0.8)	0	0	0	1	4
Statusangst	6.79 (3.2)	4	4	6	8.75	20
Sympathie rechtspopulisme	3.09 (2.8)	0	0	3	5	10

4.1.2 Bivariate statistieken

Nadat de variabelen eerst onafhankelijk van elkaar bestudeerd zijn, zal nu de onderlinge samenhang tussen de variabelen worden geanalyseerd. In deze paragraaf zal er gekeken worden naar de bivariate correlaties. In tabel 2 zijn de correlaties weergegeven tussen alle variabelen uit het onderzoeksmodel. De correlaties geven een maat aan in hoeverre twee variabelen met elkaar samenhangen. Aangezien de variabelen continu van aard zijn, zijn de correlaties berekend met behulp van de Pearsons correlatie.

Kijkend naar de correlatiecoëfficiënten, valt op dat de meeste correlaties matig tot zwak zijn. De meeste van de bivariate correlaties blijken wel statistisch significant te zijn. Er blijkt een redelijk ‘sterk’ significant verband te zijn tussen bestaansonzekerheid en statusangst ($r= 0.28 p<0.01$). Het lijkt er dus op dat bestaansonzekerheid enigszins samenhangt met statusangstgevoelens: meer bestaansonzekerheid gaat gepaard met meer statusangstgevoelens. Daarnaast blijkt er een negatief significant verband te bestaan tussen opleidingsniveau en de mate van sympathie voor rechtspopulisme ($r= -0.24 p<0.01$). Dit impliceert wanneer het opleidingsniveau toeneemt, de sympathie voor rechts-populistische politieke partijen significant afneemt.

Wanneer we verder kijken naar de correlaties tussen de variabelen waarin we geïnteresseerd zijn bij dit onderzoek, blijkt er een klein positief significant verband te zijn tussen bestaansonzekerheid en sympathie voor rechtspopulisme ($r=0.08 p<0.05$). Naarmate de bestaansonzekerheid toeneemt, neemt de sympathie voor rechtspopulisme ook iets toe.

Tussen statusangst en sympathie voor rechtspopulisme blijkt nauwelijks samenhang te bestaan ($r= 0.03 p: .47$). De correlatiecoëfficiënt is tamelijk laag en statistisch niet significant.

Het is echter uit de correlaties niet op te maken of er daadwerkelijk sprake is van een (significant) causaal verband. Correlaties tonen enkel aan of er sprake is van samenhang tussen twee variabelen. hoe groot die samenhang is en of die statistisch significant blijkt te zijn. De multipele lineaire regressieanalyse zal later meer duidelijkheid verschaffen over de (richting van de) effecten tussen de variabelen onderling.

Tabel 2: Bivariate correlaties tussen alle variabelen

Variabelen	1.	2.	3.	4.	5.	6.
1. Geslacht	-	-	-	-	-	-
2. Leeftijd	-0.11**	-	-	-	-	-
3. Opleidingsniveau	0.07	-0.18**	-	-	-	-
4. Bestaansonzekerheid	0.14**	-0.05	-0.16**	-	-	-
5. Statusangst	0.03	-0.16**	0.00	0.28**	-	-
6. Sympathie rechtspopulisme	-0.09*	-0.10*	-0.24**	0.08*	0.03	-

* Significantieniveau van $\alpha < 0,05$

** Significantieniveau van $\alpha < 0,01$

4.2 Modevaluatie

Nadat de variabelen zowel univariaat als bivariaat geïnspecteerd zijn, kunnen de modellen geschat worden door middel van een multiële lineaire regressieanalyse. Met behulp van dit statistische proces kunnen de hypothesen getoetst worden en kan de onderzoeksvraag beantwoord worden. In model 1 zijn enkel de controlevariabelen toegevoegd. Vanuit dit model kan geanalyseerd worden wat het effect van deze controlevariabelen is op de afhankelijke variabele *sympathie voor rechtspopulisme*. Verder worden model 3a en model 4 weergegeven in tabel 3. In model 3a wordt bestaansonzekerheid toegevoegd, om het effect van bestaansonzekerheid op sympathie voor rechtspopulisme te toetsen (H1). Model 4 is het complete model en bevat naast de predictor bestaansonzekerheid ook de mogelijke mediërende variabele statusangst. Dit model toetst de tweede hypothese, die stelt dat het hoofdeffect van bestaansonzekerheid op sympathie voor rechtspopulisme gedeeltelijk verloopt en verklaard kan worden door statusangstgevoelens. Voor de mediatieanalyse is het ook van belang om te kijken naar het effect van bestaansonzekerheid op statusangst. Dit zal verder bekeken worden aan de hand van model 2, waarbij statusangst de afhankelijke variabele van bestaansonzekerheid vormt. In model 2a wordt geschat of er een effect is van bestaansonzekerheid op statusangst. In model 2b worden hier nog de controlevariabelen aan toegevoegd.

Model 1 bevat enkel de controlevariabelen geslacht, leeftijd en opleidingsniveau, met als afhankelijke variabele sympathie voor rechts-populisme. Voor dit model geldt dat het een verbeterde voorspelling van de sympathie voor rechtspopulisme is, dan wanneer er alleen gekeken wordt naar de gemiddelde sympathie voor rechtspopulisme ($F_{change}(3, 576)=17.80 p<0.001$). De proportie verklaarde variantie is echter nog wel vrij laag; deze controlevariabelen samen voorspellen 8% van de afhankelijke variabele sympathie voor rechtspopulisme ($R^2_a=.08$). Niettemin kan geconcludeerd worden dat deze drie variabelen samen al een klein deel vormen van de verklaarde variantie, die helpen verklaren waardoor personen sympathie hebben voor een rechts-populistische politieke partij.

Wanneer de predictor bestaansonzekerheid wordt toegevoegd in model 3, leidt dat niet tot een significant betere voorspelling van sympathie voor rechtspopulisme vergeleken met model 1 waarin enkel de controlevariabelen zijn opgenomen ($F_{change}(1, 575)=1.43 p=.233$). De r^2_a neemt nauwelijks toe ($R^2_a=.081$) en uit het significantieniveau van de partiële F blijkt dat model 3 niet significant beter is vergeleken met model 1.

In het laatste geschatte model (4) is de mogelijke mediërende variabele statusangst opgenomen. Vanuit de theorie is verondersteld dat statusangst een deel van het effect van bestaansonzekerheid op sympathie voor rechtspopulisme kan verklaren. Ook voor dit model geldt dat het geen significant betere voorspelling is in vergelijking met het vorige geschatte model ($F_{change}(1, 574)= 0.01 p= .905$). Het vierde complete model blijkt uiteindelijk slechts 7.9% van de variantie van sympathie voor rechtspopulisme te verklaren ($R^2_a=.079$), dit is een kleine verslechtering vergeleken met de voorgaande geschatte modellen. Al met al blijkt er wat betreft de verklaarde variantie weinig verschil te zijn tussen de drie geschatte modellen, echter blijkt bij model 3 en model 4 de partiële F statistisch

niet significant te zijn. Uiteindelijk blijkt het laatst geschatte model (4) de meeste verklaarde variante te bevatten en de laagste *sum of squares error* (SSE) te bevatten (bijlage 2).

In bijlage 3 wordt de assumptietoetsing, de multicollineariteit van het complete model en de voorgevallen uitbijters uitvoerig besproken. Voordat de modellen geschat zijn aan de hand een multipele lineaire regressieanalyse, is er eerst gekeken of er is voldaan aan de geldende assumpties (onafhankelijkheid, lineariteit, homoscedasticiteit & normaliteit). Bij de assumptietoetsing is gebleken dat de assumpties niet dermate geschonden zijn. Verder is uit tabel 3 op te maken dat er geen sprake is van problematische multicollineariteit, aangezien alle VIF-waardes ruim onder criteriumwaarde 4 zijn.

Tot slot blijken er ook uitbijters te zijn. Dit betreft vooral respondenten die relatief hoog scoren op statusangst. Bij de 6 meest extreme uitbijters blijkt dit in 2 gevallen ook samen te gaan met een hoge score op sympathie voor de PVV (een rechts-populistische politieke partij). In bijlage 3 is een overzicht te vinden van de meest cruciale uitbijters. Er is een analyse uitgevoerd zonder deze extreme waarden, om te kijken in hoeverre deze uitbijters effect uit oefenen op de resultaten. De invloed van deze uitbijters blijkt beperkt te zijn. Aangezien de steekproefgrootte al behoorlijk klein is, is er besloten om de oorspronkelijke steekproef (N=580) niet te wijzigen.

4.3 Hypothesetoetsing

In tabel 3 staan de modellen weergegeven die gebruikt worden om de hypothesen te toetsen. Bij een multipele regressieanalyse dienen de hellingen (β) geïnterpreteerd te worden als effecten gecontroleerd voor de overige variabelen die aanwezig zijn in het betreffende model. Aan de hand van de toetsingsresultaten van de twee hypothesen, zal er uiteindelijk een antwoord kunnen worden gevormd die antwoord geeft op de hoofdvraag.

Voor de eerste hypothese: *Mensen die (meer) bestaansonzekerheid ervaren zullen meer sympathie hebben voor een rechts-populistische politieke partij vergeleken met mensen die (meer) bestaanszeker zijn*, wordt gekeken naar model 3a. In dit model is de variabele bestaansonzekerheid opgenomen, waarbij er gecontroleerd wordt voor geslacht, leeftijd en opleidingsniveau. Uit dit model blijkt dat er klein positief effect is van bestaansonzekerheid op de sympathie die mensen hebben voor de PVV ($b=0.12$ $p=.223$). Hoewel er niet sprake is van een statistisch significant verband, lijkt er dus wel sprake te zijn van een klein positief verband. Inhoudelijk betekent dit als iemand meer bestaansonzekerheid ervaart, de sympathie voor de PVV gemiddeld toeneemt met 0.12. Een persoon die bestaansonzeker is (score 4) scoort vergeleken met een persoon die bestaanszeker is (score 0) bijna een punt hoger op de sympathieschaal voor de PVV, gecontroleerd voor de overige variabelen. Echter blijkt het effect dermate klein en statistisch niet significant te zijn. Hierdoor is er geen ondersteuning voor de eerste hypothese gevonden: uit model 3a blijkt wel dat mensen die meer bestaansonzekerheid ervaren iets meer sympathie ontwikkelen voor de PVV, maar dit effect blijkt niet significant te zijn.

Voor de tweede hypothese: *Het positieve effect van bestaansonzekerheid op sympathie voor een rechts-populistische politieke partij wordt gedeeltelijk verklaard door statusangstgevoelens*, geldt

dat deze eigenlijk al verworpen kan worden aangezien er geen significant effect van bestaansonzekerheid op sympathie voor rechts-populisme blijkt te zijn. Aangezien er wel een klein positief verband blijkt te zijn zoals vooraf voorspeld was, zal de mediatieanalyse wel plaatsvinden. Aan de hand van modellen 2a/2b (Tabel 4) zal er gekeken worden naar het effect van bestaansonzekerheid op statusangst. In model 2b blijkt er sprake te zijn van een positief significant effect van bestaansonzekerheid op statusangst ($b=0.78$ $p<0.01$). Dit impliceert wanneer een persoon één waarde hoger scoort op bestaansonzekerheid, de score bij statusangst gemiddeld met ruim driekwart punt toeneemt. Meer bestaansonzekerheid blijkt dus significant effect te hebben op de statusangstgevoelens van een persoon. Het opnemen van de controlevariabelen in model 2b blijkt overigens nauwelijks voor verandering te zorgen van de helling van bestaansonzekerheid, deze helling is gelijk in model 2a. Geconcludeerd kan worden dat er een positief significant effect is van bestaansonzekerheid op statusangstgevoelens. Voor de vervolgstap van de mediatie-analyse, zal gekeken worden naar model 4. Met behulp van model 4 kunnen we vaststellen of het (minimale) effect tussen bestaansonzekerheid en sympathie voor rechtspopulisme mede verklaard kan worden door statusangst.

De mediatieanalyse vindt stapsgewijs plaats. In model 3a is het effect van bestaansonzekerheid op sympathie voor rechtspopulisme getoetst, gecontroleerd voor geslacht, leeftijd en opleidingsniveau (stap 1). In model 2 is vervolgens het effect van bestaansonzekerheid op statusangst getoetst (stap 2). In model 4 is daaropvolgend het effect getoetst van bestaansonzekerheid en statusangst samen op de afhankelijke variabele sympathie voor rechtspopulisme (stap 3). Uit dit geschatte model blijft het effect van bestaansonzekerheid op sympathie voor rechtspopulisme vrijwel ongewijzigd ($b=0.12$ $p=.239$). Het effect van statusangst op sympathie voor rechtspopulisme blijkt zeer klein en statistisch niet significant te zijn ($b=-0.01$ $p=.905$). De p-waarde is uitzonderlijk hoog en impliceert dat statusangst geenszins een significant effect heeft op sympathie voor rechtspopulisme. Hieruit valt te concluderen dat statusangst niet een mediërende variabele is, voor het verband tussen bestaansonzekerheid en sympathie voor rechtspopulisme. Wanneer de betrouwbaarheidsintervallen van de regressiecoëfficiënten uit stap 1 (model 3a) en stap 3 (model 4) met elkaar vergeleken worden, dan blijkt ook dat deze vrijwel helemaal met elkaar overlap vertonen (95% BHI [-0.08;0.32] en (95% BHI [-0.08; 0.33]. Op basis van deze ‘eye-balling’ methode kan worden vastgesteld dat statusangst geen mediërende rol vervult tussen bestaansonzekerheid en sympathie voor rechtspopulisme. Er blijkt dus geen ondersteuning voor de tweede hypothese te zijn en daarom zal ook de tweede hypothese verworpen worden.

Tabel 3: Modelschattingen (hiërarchische regressieanalyse) met afhankelijke variabele ‘sympathie voor rechtspopulisme (PVV)’ (N=580)

	Model 1		Model 3a		Model 4		VIF
	<i>b*</i> (SE)	<i>p</i>	<i>b*</i> (SE)	<i>p</i>	<i>b*</i> (SE)	<i>p</i>	
Constante	4.83(.28)	<0.001	4.70(.63)	<0.001	4.73(.70)	<0.001	
Leeftijd (gecentreerd)	-0.04(.01)	<0.001	-0.04(.01)	<0.001	-0.04(.01)	<0.001	1.07
Geslacht 0= man 1= vrouw	-0.56(.25)	.025	-0.61(.25)	.017	-0.61(.25)	.016	1.04
Opleidings- niveau	-0.53(.08)	<0.001	-0.51(.09)	<0.001	-0.51(.09)	<0.001	1.07
Bestaans- onzekerheid			0.12(.10)	.233	0.12(.11)	.239	1.15
Statusangst					-0.01(.04)	.905	1.11
R ²	.085		.087		.087		
R ² _a	.080		.081		.079		
Partiële F	17.80	<0.001	1.43	.233	0.01	.905	

*Significant bij $p \leq 0.05$.

Tabel 4: Modelschattingen met als afhankelijke variabele statusangst, model 2a alleen met predictor bestaansonzekerheid, in model 2b zijn de controlevariabelen toegevoegd. (N=580)

	Model 2a		Model 2b	
	<i>b*</i> (SE)	<i>p</i>	<i>b*</i> (SE)	<i>p</i>
Constante	6.21(.15)	<0.001	6.09(.33)	<0.001
Bestaansonzekerheid	0.78(.11)	<0.001	0.78(.11)	<0.001
Leeftijd (gecentreerd)			-0.04(.01)	<0.001
Geslacht 0= man 1= vrouw			-0.20(.28)	.471
Opleidings- niveau			0.06(.09)	.544

R ²	.080		.103	
R ² _a	.078		.096	
Partiële F	50.09	<0.001	4.90	0.002

*Significant bij $p \leq 0.05$.

Controlevariabelen

In alle geschatte modellen van de multipele regressieanalyse, zijn de controlevariabelen geslacht, leeftijd en opleidingsniveau meegenomen. Deze variabelen zijn bewust toegevoegd, omdat uit eerdere wetenschappelijke onderzoeken is gebleken dat deze factoren een rol kunnen spelen bij de effecten tussen de drie hoofdvariabelen uit het onderzoeksmodel. Voor alle controlevariabelen geldt dat zij bij alle geschatte modellen in tabel 3 een significant resultaat opleveren. De controlevariabelen hebben er uiteindelijk voor gezorgd dat het effect van bestaansonzekerheid op sympathie voor rechtspopulisme niet significant is. Wanneer er namelijk een regressieanalyse wordt verricht met enkel de predictor bestaansonzekerheid en de afhankelijke variabele sympathie voor rechtspopulisme, is er wel sprake van een significant verband ($b=0.20$ $p=.048$). De effecten van de controlevariabelen blijven vrijwel gelijk wat betreft de grootte en richting. Voor de interpretatie van de controlevariabelen, zal enkel worden gekeken naar het complete model (4).

Voor leeftijd blijkt er een zeer klein negatief significant effect ($b=-0.04$ $p=.003$). Dit geringe effect duidt er op dat wanneer de leeftijd toeneemt, er gemiddeld iets minder sympathie heerst voor een rechts populistische politieke partij. Dit effect blijkt echter wel zeer klein van omvang te zijn. Wanneer er gekeken wordt naar de verschillen tussen mannen en vrouwen, dan blijkt dat vrouwen gemiddeld minder sympathie hebben voor de PVV vergeleken met mannen ($b=-0.61$ $p=.016$). Dit effect is statistisch significant voor $\alpha: 0.05$. Dit resultaat komt overeen met wat er bekend is in de wetenschappelijke literatuur: mannen zijn ontvankelijker om sympathie te ontwikkelen voor (rechts)populistische partijen vergeleken met vrouwen (Betz, 1994; Gidengil et al., 2005).

Tot slot opleidingsniveau, bekend is dat rechts-populistische politieke partijen respectievelijk veel laagopgeleide kiezers trekken (Miller-Idriss & Pilkington, 2017). Uit model 4 blijkt dat er een significant negatief verband optreedt bij opleidingsniveau ($b=-0.51$ $p < 0.01$). In dit geval betekent dit wanneer het opleidingsniveau stijgt bij een respondent, er gemiddeld minder sympathie is voor de PVV.

5. Conclusie & discussie

In dit onderzoek staat de volgende vraag centraal: *‘In welke mate leidt bestaansonzekerheid, mogelijkterwils gepaard gaande met statusangstgevoelens, tot sympathie voor rechts-populistisch gedachtegoed?’* Om deze vraag van een passend antwoord te kunnen voorzien, is een sequentiële multi-pele regressieanalyse uitgevoerd. Uit de resultaten is gebleken dat geen van de vooraf opgestelde hypothesen statistisch ondersteund wordt. Allereerst bleek er geen positief significant verband te zijn tussen bestaansonzekerheid en de sympathie voor een rechts-populistische politieke partij. Meer bestaansonzekerheid impliceert dus niet direct dat mensen meer sympathie hebben voor een rechts-populistische politieke partij. Vervolgens werd er gekeken naar de relatie tussen bestaansonzekerheid en statusangst en werd er gekeken in hoeverre statusangst van invloed is op de mate van sympathie voor rechts-populisme. De verwachting was vooraf dat mensen die meer bestaansonzekerheid ervaren in het leven, meer statusangstgevoelens ontwikkelen vergeleken met mensen die zich bestaanszeker(der) ervaren. Model 2b bevestigde deze verwachting: bestaansonzekere mensen blijken meer statusangst te ervaren. In de tweede hypothese was eveneens opgenomen dat statusangst mogelijk een mediërende variabele zou kunnen zijn, voor de relatie tussen bestaansonzekerheid en sympathie voor rechtspopulisme. Uit de regressieanalyse en de bijbehorende betrouwbaarheidsintervallen is af te leiden dat dit geenszins het geval is. Er blijkt nauwelijks sprake te zijn van een effect van statusangst op de mate van sympathie voor een rechts-populistische politieke partij. Otfewel: mensen die statusangstgevoelens ervaren hebben niet meer sympathie voor de PVV, zoals vooraf voorspeld werd. De tweede hypothese wordt eveneens verworpen.

De vraag die rest is hoe het kan dat de hypothesen niet (statistisch) worden ondersteund in dit onderzoek, terwijl dit wel de verwachting was zoals beschreven is in de theorieparagraaf. Geschreven is over de *Economic insecurity thesis*, die stelt dat de globalisering heeft geleid tot een groep verliezers die bestaansonzekerheid zijn gaan ervaren en vanuit die kwetsbare positie sympathie hebben ontwikkeld voor (rechts)populistische partijen (Bossert et al., 2019; Rebecchi & Rohde, 2022; Sipma et al., 2023). Dit klinkt wellicht aannemelijk, maar mocht je dit wil bewijzen dan zou je de respondenten eigenlijk moeten vragen naar achterliggende motieven bij hun gegeven antwoorden in de vragenlijsten. Het zou ook zo kunnen zijn dat de *Economic insecurity thesis* wel degelijk een belangrijke rol vervult in het proces waarbij mensen sympathie krijgen voor populistische partijen, maar dat deze verliezers juist kiezen voor een links-populistische politieke partij. Links-populistische partijen leggen de nadruk op andere politieke standpunten dan de rechts-populistische partijen, maar streven eveneens naar nivellerende maatregelen waardoor de bestaansonzekerheid voor mensen afneemt. Uit onderzoek is ook al gebleken dat een gedeelte van de bestaansonzekere mensen sympathie ontwikkelt voor de links-populistische politieke partijen (Sipma et al., 2023). Bij een (vergelijkend) vervolgonderzoek zou wellicht de rol van links-populistische partijen verder geanalyseerd kunnen worden

Wat verder lastig is bij dit onderzoek, is dat de concepten vrij breed en ambigu van aard zijn. Bestaansonzekerheid en statusangst zijn beide begrippen die op verschillende wijze gedefinieerd en afgebakend kunnen worden tot werkbare concepten. Bestaansonzekerheid is in dit onderzoek vanuit een economische benadering geconceptualiseerd. Gekeken is in hoeverre de respondenten kunnen rondkomen van hun inkomen en in hoeverre de respondenten zelfstandig kunnen voorzien in de basisbehoeften. Hieruit werd bepaald of een persoon bestaanszeker of bestaansonzeker is. Echter zouden bij het meten van bestaansonzekerheid ook items over veiligheid, gezondheid of de woonsituatie kunnen worden meegerekend. Een andere conceptualisering zou hebben geleid tot andere resultaten en wellicht ook tot andere conclusies.

Voor statusangst geldt in enige mate hetzelfde: het blijft discutabel hoe je statusangst het beste kan operationaliseren. Wel was er een speciale stigmatiseringmodule, vanuit deze eenmalige afgenomen vragenlijst werd het iets gemakkelijker om statusangst te conceptualiseren. In de wetenschappelijke publicaties omtrent statusangst, circuleren er meerdere definities rond (Botton, 2004; Delhey et al., 2017). Bij dit onderzoek is de focus komen te liggen op het subjectief ervaren minderwaardigheidsgevoel, waaruit schaamte of een vreemd gevoel kan ontstaan en waarbij mensen het gevoel kregen anders behandeld te worden of een gevoel kregen dat er op hen werd neergekeken. Statusangst had bijvoorbeeld ook gemeten kunnen worden, door te kijken naar verschillende ‘markers’ van succes (en bij statusangst juist het gebrek van succes). Hierbij had je kunnen kijken naar verschillende levensdomeinen, zoals: baanstatus, inkomenspositie, buurt waar je woont of vakanties. Ook bij het begrip statusangst zijn er meerdere manieren om dit concept te meten. Discussie is onvermijdbaar over hoe statusangst (statistisch) het best gemeten kan worden.

Verder zijn ook enkele statistische bewerkingen van invloed geweest op de resultaten. Bijvoorbeeld de manier waarop de definitieve steekproef tot stand is gekomen. Er is bijvoorbeeld voor gekozen om alleen volwassenen (minimaal 18 jaar oud) op te nemen in de steekproef tot en met de pensioengerechtigde leeftijd (65 jaar). Hierdoor kunnen er geen uitspraken worden gedaan voor minderjarigen en voor 65+’ers. Vooral dit laatste is een gemis, aangezien deze mensen wel stemgerechtigd zijn en hun sympathie voor een politieke partij dus kunnen onderschrijven door te stemmen op deze partij.

Bijkomend heeft er ook een selectie plaatsgevonden waardoor alleen huishoudhoofden en respondenten zonder item non-respons in de steekproef terecht zijn gekomen. Het eerste om te vermijden dat meerdere gezinsleden in de steekproef terecht kwamen, hetgeen de onafhankelijkheidsassumptie zou schaden. Hierdoor zijn er echter wel aanzienlijk meer mannen in de steekproef terechtgekomen, hetgeen nadelig is voor de generaliseerbaarheid van de resultaten. De steekproef representeert, vanwege toepassing van dit filter, namelijk minder de werkelijke situatie in de populatie. Aangezien uit de literatuur gebleken is dat mannen (die oververtegenwoordigd zijn in de steekproef) sneller sympathie ontwikkelen voor rechts-populistische partijen, zouden de gevonden effecten groter geschat kunnen zijn dan ze in werkelijke situatie blijken te zijn. Het ‘non-respons filter’

is ingesteld om de statistische analyses te vergemakkelijken, aangezien er anders scheve verhoudingen zouden optreden bij variabelen met een schaalscore. Wanneer bovengenoemde selecties niet of op een andere wijze waren toegepast, zouden er andere resultaten uit de statistische analyses voortkomen.

Een sterk punt van dit onderzoek is dat de steekproef op aselechte wijze getrokken en er daarnaast alles aan gedaan is om te voorkomen dat meerdere gezinsleden in de steekproef terecht zouden komen. Door toedoen van dit laatste, is de onafhankelijkheidsassumptie uiteindelijk niet geschonden. De resultaten kunnen over het algemeen als representatief worden beschouwd voor de Nederlandse werkende klasse (18-65 jaar). De verwachting is dat de gevonden effecten hetzelfde zijn in de Nederlandse samenleving, voor 18-65 jarigen. Drie kanttekeningen dienen hierbij wel vermeld te worden. Er bleek namelijk wel enige scheefheid te zijn ontstaan in de steekproef wat betreft de man/vrouw verdeling en er bleken betrekkelijk meer ouderen dan jongeren in de steekproef te zitten. Verder is de steekproefgrootte beduidend laag komen te liggen ($N=580$). Op zichzelf is een steekproefgrootte van 580 respondenten nog altijd voldoende groot. Bedenk echter dat de dataset oorspronkelijk uit 10570 respondenten bestond. 580 overgebleven respondenten is daar maar een fractie van, de meeste data die wel voorhanden was is niet benuttigd. Enige voorzichtigheid over de generaliseerbaarheid is mede hierdoor wel geboden.

Aangezien gebleken is dat steeds meer mensen in de samenleving te maken krijgen met bestaansonzekerheid en dat er eveneens een toename van steun en sympathie voor rechts-populistische partijen en personen is waar te nemen, lijkt het mij wijselijk dat er nog meer onderzoek zal worden gedaan. Zoals eerder besproken lijkt het mij verstandig als er een (vergelijkend) onderzoek wordt gevoerd, waarbij ook gekeken wordt naar de rol van links-populisme. Daarbij is het van belang dat er gekeken wordt naar de achterliggende motieven van de respondenten, bij voorkeur door ook bijvoorbeeld diepte-interviews af te nemen. Verder lijkt het mij goed dat er meer onderzoek zal worden gedaan naar zowel bestaansonzekerheid als statusangst. Aangezien beide concepten op allerlei verschillende manieren onderzocht kunnen worden, is het verstandig om verscheidene onderzoeken te verrichten naar beiden. Of dat nou gezamenlijk in één onderzoek wordt geanalyseerd, zoals in dit onderzoek is gedaan of juist afzonderlijk van elkaar wordt onderzocht is niet zozeer van belang.

Zowel de toenemende bestaansonzekerheid als de toenemende sympathie voor rechts-populistische politieke partijen zijn zorgelijke ontwikkelingen die zich voordoen in de samenleving. Bestaansonzekerheid zorgt bij veel mensen voor een onrustig gevoel en gebleken is dat dit kan leiden tot diverse angsten, waarvan statusangst één is. Hoewel rechts-populistische partijen voor bestaansonzekerere mensen de oplossing lijken te zijn, is het maar zeer de vraag of deze politieke partijen daadwerkelijk de bestaansonzekerheid doen verminderen. Het lijkt er meer op dat deze partijen er vooral aan bijdragen dat de politieke tegenstellingen in de samenleving verder toenemen.

Al met al is het maatschappelijk wenselijk om te achterhalen hoe zowel de toegenomen bestaansonzekerheid als de toegenomen sympathie voor rechtspopulisme tot stand zijn gekomen. Wanneer daar voldoende consensus over bestaat, is het wellicht relevant om verder te onderzoeken in

hoeverre beide gebeurtenissen met elkaar samenhangen en onderzoek te doen naar succesvolle maatregelen om de bestaansonzekerheid te doen verminderen in de maatschappij. Wellicht dat dan de sympathie voor rechts-populistische politieke partijen ook zal afnemen.

Referenties

- de Beer, P. (2011). Moderne bestaanszekerheid. *Socialisme en Democratie*, 68(5/6), 102- 109.
http://www.wbs.nl/system/files/de_beer_-_moderne_bestaanszekerheid.pdf
- Betz, H. G. (1994). *Radical right-wing populism in Western Europe*. Springer.
<https://doi.org/10.1007/978-1-349-23547-6>
- Bloom, P. (2016). *Authoritarian capitalism in the age of globalization*. Edward Elgar Publishing.
<https://doi.org/10.4337/9781784713157>
- Bossert, W., A. E. Clark, C. D'Ambrosio and A. Lepinteur, (2019). *Economic Insecurity and the Rise of the Right*, Centre for Economic Performance, LSE, 2019.
<https://doi.org/10.1111/roiw.12599>
- Botton, A. de (2004). *Statusangst*. Amsterdam: Atlas/Londen: Hamish Hamilton.
<https://www.thecalaisadvertiser.com/sites/default/files/webform/status-anxiety-alain-de-botton-pdf-download-free-book-7e362f6.pdf>
- Boutellier, H. (2016). 2. Actuele bestaansonzekerheid. *Sociale (on) zekerheid: de voorziene toekomst*, 29.
doi: 10.5117/9789462984608/ch02
- Castelli Gattinara, P., & Pirro, A. L. (2019). The far right as social movement. *European Societies*, 21(4), 447-462.
<https://doi.org/10.1080/14616696.2018.1494301>
- Delhey, J., Schneickert, C., & Steckermeier, L. C. (2017). Sociocultural inequalities and status anxiety: Redirecting the spirit level theory. *International Journal of Comparative Sociology*, 58(3), 215-240.
<https://doi.org/10.1177/00207152177137>
- van Geuns, R. C. (2022). Vertrouwen en bestaanszekerheid: wensdroom of noodzaak?. Hogeschool van Amsterdam. <https://www.hva.nl/subsites/nl/kcmr/nieuws/nieuwsberichten/2022/11/vertrouwen-enbestaanszekerheid--roeland-vangeuns.html?origin=%2F5j1bjLKR9Ghe0fV5FPtHg>
- Gidengil, E., Hennigar, M., Blais, A., & Nevitte, N. (2005). Explaining the gender gap in support for the new right: The case of Canada. *Comparative Political Studies*, 38(10), 1171-1195.
DOI: 10.1177/0010414005279320
- Givens, T. E. (2004). The radical right gender gap. *Comparative political studies*, 37(1), 30-54.
<https://doi.org/10.1177/0010414003260124>
- Guiso, L., Herrera, H., Morelli, M., & Sonno, T. (2017). *Demand and supply of populism*. London, UK: Centre for Economic Policy Research.
<https://www.tcd.ie/Economics/assets/pdf/Seminars/20172018/H.%20Herrera.pdf>

Im, Z., Wass, H., Kantola, A., & Kauppinen, T. (2023). With status decline in sight, voters turn radical right: How do experience and expectation of status decline shape electoral behaviour? *European Political Science Review*, 15(1), 116-135. doi:10.1017/S1755773922000406

Inglehart, R. F., & Norris, P. (2016). Trump, Brexit, and the rise of populism: Economic have-nots and cultural backlash.

https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2018/09/Norris_Inglehart_Cultural_Backlash_Overview_Chapter-1.pdf

Inglehart, R., & Norris, P. (2017). Trump and the xenophobic populist parties: The silent revolution in reverse. *Perspectives on Politics*, 15(2), 443-454.

<https://lsa.umich.edu/content/dam/polisci-assets/Docs/Inglehart%20Articles/Trump,%20Xenophobic%20populists.pdf>

Van Lienden, S. (2016, 29 december). De PVV is geen partij van “Boze Witte Mannen”: 5 mythes over PVV-kiezers. *NPO Radio 1*. <https://www.nporadio1.nl/nieuws/binnenland/388ae193-b28f-4a44-a5f2-c40ace6d0b6a/de-pvv-is-geen-partij-van-boze-witte-mannen-5-mythes-over-pvv-kiezers-2>

LISS Panel (2022). Centerdata, Tilburg University.

<https://www.lissdata.nl/>

Lubbers, M. (Author), Spierings, N. (Author), & Sipma, T. (Author). (2021). PVV, Forum en JA21 maken samen radicaal-rechts groter. Web publication/site, . <https://www.socialevraagstukken.nl/pvv-forum-en-ja21-maken-samen-radicaal-rechts-groter/>

Lucardie, A. P. M. (2007). Rechts-extremisme, populisme of democratisch patriotisme. *Opmerkingen over de politieke plaatsbepaling van de Partij voor de Vrijheid en Trots op Nederland. Jaarboek Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen*, 176-190.

<https://hdl.handle.net/11370/af637509-a448-4d75-90a7-4bb2e9045af2>

Meijerink, F. G. J., Mudde, C. E., & Holsteyn, J. J. M. van. (1995). Rechtsextremisme: Opmerkingen over theorie en praktijk van een complex verschijnsel. *Acta Politica*, 30: 1995(4), 381-397. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3450281>

Miller-Idriss, C., & Pilkington, H. (2017). In search of the missing link: Gender, education and the radical right. *Gender and Education*, 29(2), 133-146.

<https://doi.org/10.1080/09540253.2017.1274116>

Ministerie van Justitie en Veiligheid. (2020, 14 juli). *Contraterrorisme*. Thema's | Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid.

<https://www.nctv.nl/themas/contraterrorisme#:~:text=Dit%20omdat%20een%20terroristische%20aanslag,democratische%20proces%20en%20de%20rechtsorde.>

Movisie (z.d.), Werken aan bestaanszekerheid. Geraadpleegd op 7 juni 2023, van

<https://www.movisie.nl/publicatie/werken-aan-bestaanszekerheid>

Mudde, C. (2004). The populist zeitgeist. *Government and opposition*, 39(4), 541-563.

<https://doi.org/10.1111/j.1477-7053.2004.00135.x>

Mudde, C. (2010). The populist radical right: A pathological normalcy. *west european politics*, 33(6), 1167-1186.
<https://doi.org/10.1080/01402382.2010.508901>

Van der Paauw, M., & Flache, A. (2012). Lokale concentratie van allochtonen en steun aan de PVV- Het effect van het percentage niet-westerse allochtonen op het percentage PVV-stemmen, in 246 gemeenten in 2006. *Mens en maatschappij*, 87(4), 371-394.
<https://www.aup-online.com/docserver/fulltext/18762816/87/4/s3.pdf?expires=1686520732&id=id&accname=guest&checksum=381EBB3EC848C1BBEE7D84EF4CC4FCB0>

Petersen, M. B., Osmundsen, M., & Bor, A. (2021). Beyond populism: The psychology of status-seeking and extreme political discontent. In *The psychology of populism* (pp. 62-80). Routledge.
<https://static.poder360.com.br/2022/11/Status-seeking-and-discontent-Petersen-et-al-2020.pdf>

Rebecchi, A. & Rohde, N. (2022). Economic insecurity, racial anxiety, and right-wing populism. *Review of Income and Wealth*. DOI10.1111/roiw.12599

Rooduijn, M., Burgoon, B., Van Elsas, E. J., & Van de Werfhorst, H. G. (2017). Radical distinction: Support for radical left and radical right parties in Europe. *European Union Politics*, 18(4), 536-559.
<https://doi.org/10.1177/1465116517718091>

Sairam, V., Heddesheimer, V. S. & Bryson, J. J. (2022). Economic Insecurity Increases Polarization and Decreases Trust. Unpublished paper. doi: 10.31235/osf.io/cmfvb

Scherpenzeel, A (2009). *Start of the LISS panel: Sample and recruitment of a probability-based Internet panel*. CentERdata. Geraadpleegd op 3 april 2022, van
https://www.lissdata.nl/sites/default/files/bestanden/Sample%20and%20Recruitment_1.pdf

Sipma, T., Lubbers, M., & Spierings, N. (2023). Working class economic insecurity and voting for radical right and radical left parties. *Social Science Research*, 109, 102778.
<https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2022.102778>

Sterkenburg, N. (2021). *Van actie tot zelfverwezenlijking: routes van toetreding tot radicaal-en extreemrechts* (Doctoral dissertation, Leiden University).
<https://hdl.handle.net/1887/3176648>

Stynen, D., & De Witte, H. (2011). Baanonzekerheid en sympathie voor extreemrechtse partijen. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 27(1).
<https://doi.org/10.5117/2011.027.001.097>

Tajfel, H. & Turner, J.C. (1986), 'The social identity theory of intergroup behavior', in: Worchel, S. en Austin, W.G. (Eds.), *Psychology of intergroup relations*, Chicago: NelsonHall, p .7-24
https://openresearch-repository.anu.edu.au/bitstream/1885/24530/8/04_Turner_The_story_of_social_id_2010.pdf

Wilkinson, R. G. (1999). Health, hierarchy, and social anxiety. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 896,48–63. doi:10.1111/j.1749-6632.1999.tb08104.x

Bijlage 1: Univariate statistieken

In deze bijlage staan alle beschrijvende statistieken van de variabelen weergegeven en de eventuele bewerkingen van de oorspronkelijke variabelen die gebruikt zijn bij de lineaire regressieanalyse. De beschrijvende statistieken komen voort uit de dataset die uiteindelijk gebruikt zal worden bij de lineaire regressieanalyse. In deze steekproef zijn alleen volwassenen opgenomen, in de leeftijdscategorie 18-65 jaar. Hier is voor gekozen aangezien het maatschappelijke kwesties betreft die niet allemaal zozeer van toepassing zijn op jongere leeftijd. Bij bepaalde items die zijn meegenomen in het onderzoek zal betrekkelijk vaak een missende waarde voorkomen bij jongeren (bijvoorbeeld bij de vraag: heeft u een achterstand bij het betalen van de huur/hypotheek of gas/water/licht rekening). Ook mensen boven de 65 jaar (de pensioengerechtigden) zijn niet opgenomen in de steekproef. De predictor bestaansonzekerheid wordt namelijk onder andere bepaald aan de hand van of de respondent moeite heeft om rond te komen van het salaris dat verdiend wordt. Het inkomen komt te vervallen vanaf de pensioengerechtigde leeftijd, vandaar dat de maximum leeftijd op 65 jaar is vastgesteld. Door deze selectie toe te passen, wordt de validiteit van de onderzochte verbanden vergroot. Verder is er voor gekozen om alleen de huishoudhoofden uit een gezin mee te nemen in de steekproef, om zo de onafhankelijkheid van de steekproeftrekking te waarborgen. Op deze manier wordt voorkomen dat meerdere leden uit één gezin in de steekproef terechtkomen. Tot slot zijn alleen respondenten meegenomen die geen item-non respons bevatten. Dit betekent dat op elke item (vraag) die van belang is voor dit onderzoek een geldig antwoord moet zijn gegeven, indien dit niet het geval is voor één van de items is de respondent niet meegenomen in de steekproef. Uiteindelijk is er zo een steekproef tot stand gekomen zonder missende waarden, met een steekproefgrootte van: N = 580. De operationalisatie van de variabelen en de toegepast filters staan hieronder weergegeven.

Naam Variabele	Omschrijving variabele	Operationalisatie
Bestaansonzekerheid	Deze variabele geeft aan in hoeverre de respondent bestaanszeker (0) of bestaansonzeker is (5) op een schaal van 0-5.	ci13f244+ci13f245+ci13f246+ci13f247+ci13f248 Bestaansonzekerheid wordt gemeten aan de hand van kenmerken. (1) Hoe makkelijk/moeilijk de respondent kan rondkomen van het inkomen (ci13f244) (2) In hoeverre de respondent wel/geen moeite heeft om te voorzien in de basale levensbehoeften (overige items). Item ci13f244 is gedumificeerd (D_Inkomenrk), zodat er een gelijke score geldt met de andere vier items. Waarden 0-5 vormen score 1 (bestaansonzekerheid), waarden 6-

		<p>10 vormen score 0 (bestaanszekerheid)</p> <p>Syntax:</p> <p>RECODE ci13f244 (0 thru 5=1) (6 thru 10=0) INTO D_Inkomenrk. EXECUTE.</p> <p>COMPUTE Bestaansonzekerheid=D_Inkomenrk + ci13f245 + ci13f246 + ci13f247 + ci13f248. EXECUTE.</p>
Statusangst	<p>Deze variabele geeft aan in hoeverre de respondent statusangstgevoelens ervaart (4-20 schaal). Waarbij 4 geen statusangst en 20 veel statusangst impliceert.</p>	<p>is13a001+is13a002+ is13a005+is13a006. Statusangst wordt gemeten aan de hand van vier items uit de stigmatisering module. Bij deze items ligt de focus op een subjectief ervaren minderwaardigheidsgevoel van de respondent.</p> <p>Syntax:</p> <p>COMPUTE Statusangst=is13a001 + is13a002 + is13a005 + is13a006. EXECUTE.</p>
Sympathie rechtspopulisme	<p>Deze variabele geeft aan in hoeverre de respondent sympathie heeft voor de rechts-populistische politieke partij de PVV. Score 0 geeft aan dat de respondent geen sympathie heeft voor de PVV. Score 10 geeft aan dat de respondent veel sympathie heeft voor de PVV.</p>	<p>cv14g213.</p> <p>Sympathie rechtspopulisme wordt gemeten door te vragen aan de respondent in hoeverre die wel of geen sympathie heeft voor de PVV. Het oorspronkelijke item kent geen transformaties, enkel een naamswijziging:</p> <p>Syntax:</p> <p>COMPUTE Symp_Rp=cv14g213. EXECUTE.</p>
Geslacht	<p>Deze variabele geeft het gender van de respondent aan.</p>	<p>Geslacht kende oorspronkelijk 3 categorieën: man/vrouw/anders. Deze laatste categorie is weggehaald, aangezien deze niet voorkwam binnen de steekproef. Daarnaast zijn de waardes gehercodeerd:</p>

		Syntax:
		<pre>RECODE geslacht (1=0) (2=1) (SYSMIS=3) INTO D_Geslacht. EXECUTE. 0 = man / 1= vrouw</pre>
Leeftijd	Deze variabele geeft de leeftijd van de respondent aan.	<p>Deze variabele bestond al in de dataset. De variabele leeftijd is gecentreerd, door de gemiddelde leeftijd er van af te halen:</p> <p>Syntax: <pre>COMPUTE Leeftijd_C=leeftijd - 49.62. EXECUTE.</pre></p>
Opleidingsniveau	<p>Deze variabele geeft de scholingsgraad van de respondent aan. Deze variabele is opgedeeld in zes categorieën:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- Basisonderwijs 2- Vmbo 3- Havo/Vwo 4- Mbo 5- Hbo 6- Wo 	<p>De oorspronkelijke variabele 'oplcat' bestond al uit 6 CBS-categorieën. Deze variabele is gehercodeerd naar de waarden naar 0-5 en heeft als nieuwe naam: 'Opleidingsniveau'</p> <p>Syntax:</p> <pre>RECODE oplcat (1=0) (2=1) (3=2) (4=3) (5=4) (6=5) INTO Opleidingsniveau. EXECUTE.</pre>

*Multivariate missing data analyse.

```
REGRESSION
/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N
/MISSING LISTWISE
/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA ZPP
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
/NOORIGIN
/DEPENDENT Symp_Rp
/METHOD=ENTER D_Geslacht leeftijd Opleidingsniveau
/METHOD=ENTER Bestaansonzekerheid
/METHOD=ENTER Statusangst
/SAVE RESID.
```

*Filter complete item scores.

```
RECODE RES_1 (SYSMIS=0) (ELSE=1) INTO OBS_C.
EXECUTE.
```

```
USE ALL.
COMPUTE filter_$=(OBS_C = 1).
VARIABLE LABELS filter_$ 'OBS_C = 1 (FILTER)'.
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.
FORMATS filter_$ (f1.0).
FILTER BY filter_$.
EXECUTE.
```

*Filter alleen huishoudhoofden.

```
RECODE positie (1=1) (2 thru 9=0) INTO HH.  
EXECUTE.
```

USE ALL.

```
COMPUTE filter_$=(HH = 1).
```

```
VARIABLE LABELS filter_$ 'HH = 1 (FILTER)'.  
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.  
FORMATS filter_$ (f1.0).  
FILTER BY filter_$.  
EXECUTE.
```

*Filter leeftijd.

USE ALL.

```
COMPUTE filter_$=(leeftijd >= 18 & leeftijd <= 65).
```

```
VARIABLE LABELS filter_$ 'leeftijd >= 18 & leeftijd <= 65 (FILTER)'.  
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.  
FORMATS filter_$ (f1.0).  
FILTER BY filter_$.  
EXECUTE.
```

*Samengestelde filters (leeftijdselectie / geen item non respons / alleen huishoudhoofden).

USE ALL.

```
COMPUTE filter_$=(OBS_C = 1 & HH = 1 & leeftijd >= 18 & leeftijd <= 65).
```

```
VARIABLE LABELS filter_$ 'OBS_C = 1 & HH = 1 & leeftijd >= 18 & leeftijd <= 65 (FILTER)'.  
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.  
FORMATS filter_$ (f1.0).  
FILTER BY filter_$.  
EXECUTE.
```

1. Variabelen in het kernmodel

1.1. Bestaansonzekerheid

Oorspronkelijke variabele

Bestaansonzekerheid wordt gemeten aan de hand van vijf items. Deze items meten in hoeverre de respondenten moeite hebben om rond te komen van het, en of de respondenten kunnen voorzien in de basale basisbehoeften. Dit laatste wordt onderzocht door te kijken of de respondent: (1) moeite heeft om de eindjes aan elkaar te kunnen knopen (2) kapotte spullen niet snel kan vervangen (3) geld moet lenen voor noodzakelijke spullen (4) een achterstand heeft bij betalingen van hypotheek/huur of gas/water/licht). Hieronder staan de univariate statistieken van de vijf items afzonderlijk.

Syntax

*Univariate statistieken – Oorspronkelijke items bestaansonzekerheid.

```
FREQUENCIES VARIABLES=ci13f244 ci13f245 ci13f246 ci13f247 ci13f248
```

```
/NTILES=4
```

```
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM SEMEAN MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW KURTOSIS
```

```
SEKURT
```

```
/HISTOGRAM
```

Output

ci13f244 Can you indicate, on a scale from 0 to 10, how hard or how easy it is for you to live off your income?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 very hard	12	2,1	2,1	2,1
	1 1	4	,7	,7	2,8
	2 2	18	3,1	3,1	5,9
	3 3	25	4,3	4,3	10,2
	4 4	36	6,2	6,2	16,4
	5 5	76	13,1	13,1	29,5
	6 6	105	18,1	18,1	47,6
	7 7	139	24,0	24,0	71,6
	8 8	103	17,8	17,8	89,3
	9 9	37	6,4	6,4	95,7
	10 very easy	25	4,3	4,3	100,0
	Total	580	100,0	100,0	

ci13f245 Can you indicate with which of the following issues you are or are not confronted at present? - having trouble making ends meet

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 no	467	80,5	80,5	80,5
	1 yes	113	19,5	19,5	100,0
	Total	580	100,0	100,0	

ci13f246 Can you indicate with which of the following issues you are or are not confronted at present? - unable to quickly replace things that break

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 no	464	80,0	80,0	80,0
	1 yes	116	20,0	20,0	100,0
	Total	580	100,0	100,0	

ci13f247 Can you indicate with which of the following issues you are or are not confronted at present? - having to lend money for necessary expenditures

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 no	555	95,7	95,7	95,7
	1 yes	25	4,3	4,3	100,0
	Total	580	100,0	100,0	

ci13f248 Can you indicate with which of the following issues you are or are not confronted at present? - running behind in paying rent/mortgage or general utilities

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 no	572	98,6	98,6	98,6
	1 yes	8	1,4	1,4	100,0
	Total	580	100,0	100,0	

Bewerkingen

Het eerste item (ci13f244) is gedummificeerd, om er voor te zorgen dat alle items dezelfde scores bevatten (0 of 1). De waarden 0-5 vormen samen score 1 (bestaansonzeker), de waarden 6-10 vormen samen score 0 (bestaanszeker). Deze dummyvariabele heeft de naam 'D_Inkomenrk' gekregen. De verdeling van deze gedummificeerde item is hieronder te zien. De overige vier items kennen geen statistische transformaties.

Samengestelde variabele

Na de transformatie zijn de vijf items samengevoegd tot de variabele 'bestaansonzekerheid'. De interne consistentie tussen de drie items is voldoende gebleken aan de hand van de cronbach's alpha ($\alpha=.70$). De cronbach's alpha had nog iets hoger kunnen zijn door de laatste (twee) item(s) weg te laten. Hier is niet voor gekozen aangezien deze items wel als zeer bruikbare items worden beschouwd die helpen te meten of respondenten kunnen voorzien in hun basisbehoeften of hierbij hulp nodig hebben (item ci13f247) of dat zij achterlopen bij de betalingen (item ci13f248) Bij de nieuwe samengestelde variabele geldt een schaalscore van 0-5. Score 0 impliceert geen bestaansonzekerheid, score 5 impliceert bestaansonzekerheid. Hierbij geldt des te hoger de score, des te meer bestaansonzekerheid de respondent ervaart.

Uit het bijbehorende histogram blijkt dat er geen respondenten zijn die de hoogste score (5) behalen. Wel blijken er 75 respondenten (13%) die hoog scoren op bestaansonzekerheid (score 3 & 4). De meeste respondenten ervaren helemaal geen bestaansonzekerheid ($N=364$; 63%). Er blijkt sprake te zijn van een zeer scheve verdeling, waarbij score 0 oververtegenwoordigd is en de overige scores ondervertegenwoordigd zijn. Bestaansonzekerheid is echter een fenomeen dat steeds meer voorkomt in de samenleving, maar voor het overgrote deel van de (Nederlandse) populatie niet het geval is. De verdeling in onderstaand histogram is dus niet geheel verwonderlijk.

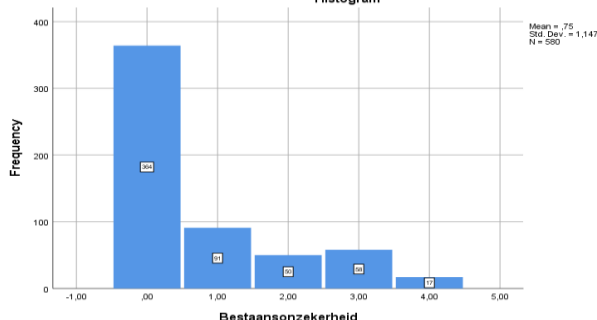
Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
D_Inkomenk	,4517	,663	,599	,384	,584
ci13f245 Can you indicate with which of the following issues you are or are not confronted at present? - having trouble making ends meet	,5517	,704	,684	,469	,531
ci13f246 Can you indicate with which of the following issues you are or are not confronted at present? - unable to quickly replace things that break	,5466	,756	,574	,342	,592
ci13f247 Can you indicate with which of the following issues you are or are not confronted at present? - having to land money for necessary expenditures	,7034	1,159	,264	,094	,713
ci13f248 Can you indicate with which of the following issues you are or are not confronted at present? - running behind in paying rent/mortgage or general	,7328	1,246	,214	,071	,727

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,698	,668	5

Histogram

D_Inkomenk

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ,00	409	70,5	70,5	70,5
1,00	171	29,5	29,5	100,0
Total	580	100,0	100,0	

Syntaxen

*Univariate statistieken samengestelde variabele – Bestaansonzekerheid.
 FREQUENCIES VARIABLES=Bestaansonzekerheid
 /NTILES=4
 /STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN
 /HISTOGRAM
 /ORDER=ANALYSIS.

*Gedummificeerde item (ci13f244).

```
FREQUENCIES VARIABLES=D_Inkomenrk
  /NTILES=4
  /STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN
  /HISTOGRAM
  /ORDER=ANALYSIS.
```

*Betrouwbaarheidsanalyse – Bestaansonzekerheid.

```
RELIABILITY
  /VARIABLES=D_Inkomenrk ci13f245 ci13f246 ci13f247 ci13f248
  /SCALE('ALL VARIABLES') ALL
  /MODEL=ALPHA
  /STATISTICS=DESCRIPTIVE SCALE CORR
  /SUMMARY=TOTAL.
```

*Operationalisatie – Bestaansonzekerheid.

```
COMPUTE Bestaansonzekerheid=D_Inkomenrk + ci13f245 + ci13f246 + ci13f247 + ci13f248.
EXECUTE.
```

1.2 Statusangst

Oorspronkelijke variabele

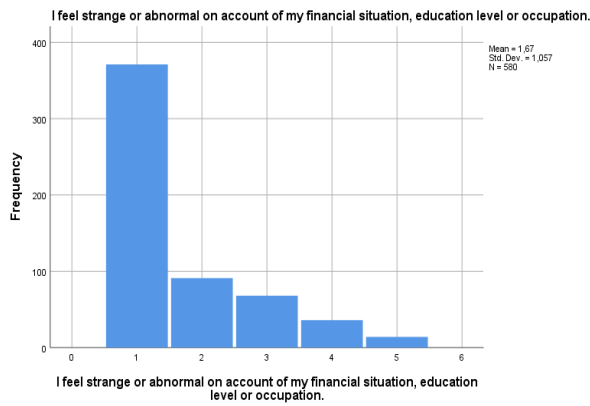
De variabele statusangst wordt gemeten aan de hand van de uitkomsten van vier items. Deze items meten of de respondenten angstgevoelens ervaren met betrekking tot de eigen status. Centraal hierbij staat dat het een subjectief ervaren minderwaardigheidsgevoel betreft en dus niet feitelijke vast te stellen gebeurtenissen die zouden kunnen leiden tot (status)angst. Het is een persoonlijk negatief ervaren gevoel bij de respondent dat leidt tot statusangst. Deze vier items, afkomstig uit de stigmatisering vragenlijst, sluiten het best aan bij bovenstaande definiëring. De vier items vragen de respondent of zij: (1) zich vreemd/abnormaal voelen, (2) zich schaamden voor hun situatie, (3) het gevoel hebben dat anderen neerkijken op de respondent en (4) of ze het gevoel hebben dat ze anders behandeld worden vanuit de omgeving. Bij elke item geldt een vijfpuntenschaal, waarbij score 1 ‘helemaal mee oneens’ betekent als antwoord op een vraag en score 5 ‘helemaal mee eens’. Hieronder staan de univariatie statistieken van de items afzonderlijk.

Syntax

```
_FREQUENCIES VARIABLES=is13a001 is13a002 is13a005 is13a006
  /NTILES=4
  /STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW KURTOSIS SEKURT
  /HISTOGRAM
  /ORDER=ANALYSIS.
```

Output

		Statistics			
		is13a001 I feel strange or abnormal on account of my financial situation, education level or occupation.	is13a002 There have been times that I felt ashamed of my financial situation, education level or occupation.	is13a005 I feel that others look down on me because of my financial situation, education level or occupation.	is13a006 People treat me differently because of my financial situation, education level or occupation.
N	Valid	580	580	580	580
	Missing	0	0	0	0
Mean		1,67	1,68	1,67	1,77
Median		1,00	1,00	1,00	1,00
Std. Deviation		1,057	1,113	,974	1,037
Skewness		1,489	1,584	1,383	1,265
Std. Error of Skewness		,101	,101	,101	,101
Kurtosis		1,247	1,448	1,035	,772
Std. Error of Kurtosis		,203	,203	,203	,203
Minimum		1	1	1	1
Maximum		5	5	5	5
Percentiles	25	1,00	1,00	1,00	1,00
	50	1,00	1,00	1,00	1,00
	75	2,00	2,00	2,00	2,00

is13a001 I feel strange or abnormal on account of my financial situation, education level or occupation.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 completely disagree	371	64,0	64,0	64,0
	2	91	15,7	15,7	79,7
	3	68	11,7	11,7	91,4
	4	36	6,2	6,2	97,6
	5 completely agree	14	2,4	2,4	100,0
Total		580	100,0	100,0	

Item 1 (vreemd of abnormaal gevoel respondent): histogram en frequentietabel

Voor alle items bij de variabele *statusangst* geldt een soortgelijke rechtsscheve verdeling, zoals hierboven weergegeven. Waarde 1 impliceert geen statusangst, waarde 5 impliceert veel statusangst. Statusangst is een fenomeen dat lang niet bij iedereen uit de steekproef zal voorkomen, het is daardoor niet zorgelijk dat de verdelingen er uitzien zoals in bovenstaand figuur.

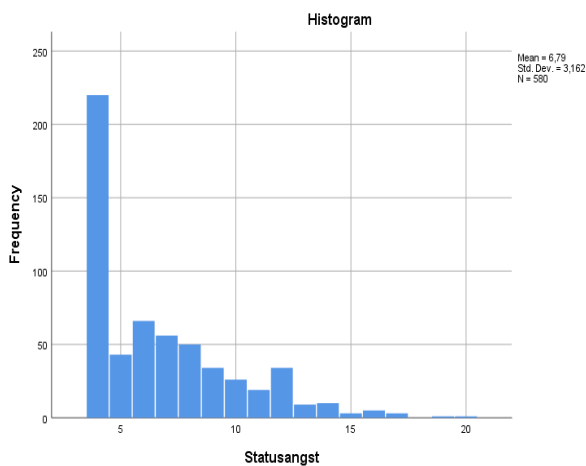
Bewerkingen

Bij deze vier items hebben geen statistische bewerkingen plaatsgevonden. De vier items zijn enkel samengevoegd tot één variabele: Statusangst.

Samengestelde variabele

De nieuwe samengestelde variabele kent een schaalscore van 4-20. Score 4 impliceert hier dat de respondent helemaal geen statusangst ervaart. Bij een score van 20 ervaart de respondent veel statusangst. Verder geldt: des te hoger de score des te meer statusangst de respondent ervaart. De interne consistentie tussen de vier items is voldoende groot gebleken aan de hand van de Cronbach's alpha ($\alpha = .75$). Kijkend naar de 'Cronbach's alpha if item deleted', dan blijkt dat de interne samenhang verslechtert wanneer één van de items buiten beschouwing wordt gelaten. De verdeling van de variabele statusangst staat hieronder weergegeven, deze is wederom rechtsscheef.

Output

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	4,00	220	37,9	37,9	37,9
	5,00	43	7,4	7,4	45,3
	6,00	66	11,4	11,4	56,7
	7,00	56	9,7	9,7	66,4
	8,00	50	8,6	8,6	75,0
	9,00	34	5,9	5,9	80,9
	10,00	26	4,5	4,5	85,3
	11,00	19	3,3	3,3	88,6
	12,00	34	5,9	5,9	94,5
	13,00	9	1,6	1,6	96,0
	14,00	10	1,7	1,7	97,8
	15,00	3	,5	,5	98,3
	16,00	5	,9	,9	99,1
	17,00	3	,5	,5	99,7
	19,00	1	,2	,2	99,8
	20,00	1	,2	,2	100,0
Total		580	100,0	100,0	

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
is13a001 I feel strange or abnormal on account of my financial situation, education level or occupation.	5,12	6,054	,544	,348	,692
is13a002 There have been times that I felt ashamed of my financial situation, education level or occupation.	5,11	5,837	,544	,355	,693
is13a005 I feel that others look down on me because of my financial situation, education level or occupation.	5,12	6,301	,563	,388	,683
is13a006 People treat me differently because of my financial situation, education level or occupation.	5,02	6,189	,531	,370	,699

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,749	,751	4

Syntaxen

*Univariate statistieken samengestelde variabele – Statusangst.

```
FREQUENCIES VARIABLES=Statusangst
```

```
/NTILES=4
```

```
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW KURTOSIS SEKURT
```

```
/HISTOGRAM
```

```
/ORDER=ANALYSIS.
```

*Betrouwbaarheidsanalyse - Statusangst.

```
RELIABILITY
```

```
/VARIABLES=is13a001 is13a002 is13a005 is13a006
```

```
/SCALE('ALL VARIABLES') ALL
```

```
/MODEL=ALPHA
```

```
/STATISTICS=DESCRIPTIVE CORR
```

```
/SUMMARY=TOTAL.
```

*Operationalisatie - Statusangst.

```
COMPUTE Statusangst=is13a001 + is13a002 + is13a005 + is13a006.
```

```
EXECUTE.
```

1.3 Sympathie rechtspopulisme

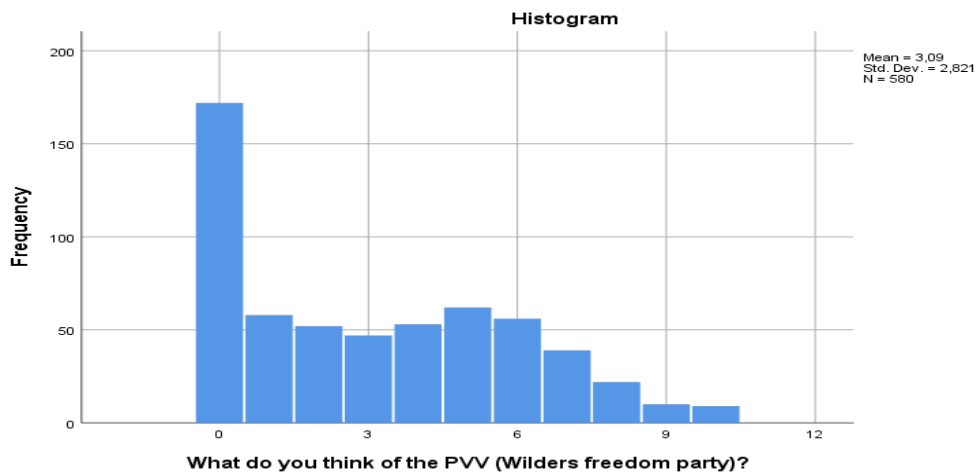
Oorspronkelijke variabele

Het item 'cv14g213' meet in hoeverre de respondent sympathie heeft voor de PVV (Partij voor de Vrijheid). De PVV wordt als uitgangspunt genomen aangezien deze politieke partij voldoet aan de kenmerken van een rechts-populistische politieke partij. Deze oorspronkelijke variabele bestaat uit een puntenschaal (0-10) waarbij score 0 betekent dat de respondent de PVV zeer onsympathiek vindt, bij score 10 vindt de respondent de PVV zeer sympathiek. Wanneer de respondent geen idee heeft over deze kwestie, kon de respondent 'weet ik niet' invullen. Dit is echter niet voorgekomen binnen deze steekproef. Hieronder staan de univariate statistieken van dit item weergegeven.

Syntax

```
FREQUENCIES VARIABLES=cv14g213
/NTILES=4
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW KURTOSIS SEKURT
/HISTOGRAM
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output

Statistics

cv14g213 What do you think of the PVV (Wilders freedom party)?

N	Valid	580
	Missing	0
Mean	3,09	
Median	3,00	
Std. Deviation	2,821	
Skewness	,479	
Std. Error of Skewness	,101	
Kurtosis	-,909	
Std. Error of Kurtosis	,203	
Minimum	0	
Maximum	10	
Percentiles	25	,00
	50	3,00
	75	5,00

cv14g213 What do you think of the PVV (Wilders freedom party)?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 very unsympathetic	172	29,7	29,7	29,7
1	58	10,0	10,0	39,7
2	52	9,0	9,0	48,6
3	47	8,1	8,1	56,7
4	53	9,1	9,1	65,9
5	62	10,7	10,7	76,6
6	56	9,7	9,7	86,2
7	39	6,7	6,7	92,9
8	22	3,8	3,8	96,7
9	10	1,7	1,7	98,4
10 very sympathetic	9	1,6	1,6	100,0
Total	580	100,0	100,0	

Bewerkingen

Bij dit item hebben geen statistische bewerkingen plaatsgevonden. De naam is enkel gewijzigd naar 'Symp_Rp' (Sympathie voor rechtspopulisme).

Samengestelde variabele

De verdeling van de uiteindelijke variabele is ongewijzigd. Er blijkt sprake te zijn van een gepiekte rechtsscheve verdeling (*skewness*: .48 ; *kurtosis*: -.91), hetgeen inhoudelijk betekent dat de meeste respondenten uit de steekproef weinig sympathie hebben voor de PVV.

Syntax

```
*Naamswijziging afhankelijke variabele – Symp_Rp (Sympathie voor rechtspopulisme).  
COMPUTE Symp_Rp=cv14g213.  
EXECUTE.
```

2. Controlevariabelen

2.1 Geslacht

Oorspronkelijke variabele

De variabele geslacht is meegenomen als controlevariabele bij de statistische analyses, om te controleren of er een verschillend effect is tussen mannen en vrouwen. Bij de oorspronkelijke variabele van geslacht waren er drie categorieën: 1 man / 2 vrouw / 3 anders. Er blijken aanzienlijk meer mannen dan vrouwen in de steekproef te zijn opgenomen. Dit kan verklaard worden, doordat mannen vaker huishoudhoofd blijken te zijn. Vanwege de selectie van alleen huishoudhoofden, zijn er relatief meer mannen in de steekproef terecht gekomen. Dit is te zien in onderstaand histogram (1= man ; 2= vrouw).

Syntax geslacht

```
FREQUENCIES VARIABLES=geslacht  
/NTILES=4  
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW KURTOSIS SEKURT  
/HISTOGRAM
```

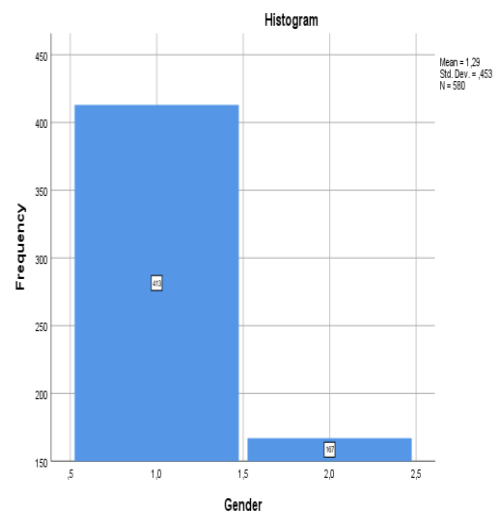
Output

geslacht Gender * HH Crosstabulation

Count

		HH		Total
		,00	1,00	
geslacht	1 Male	1979	3066	5045
Gender	2 Female	3969	1261	5230
Total		5948	4327	10275

(Uit de gehele dataset ($N=10275$) blijkt dat mannen veel vaker het huishoudhoofd zijn dan vrouwen (3066 mannen versus 1261 vrouwen). Het filteren van huishoudhoofden heeft er toe geleid dat er een scheve verdeling is ontstaan tussen mannen en vrouwen in de steekproef).

Bewerkingen

De oorspronkelijke variabele is gehercodeerd naar de waarden 0 (man) en 1 (vrouw). De categorie 'anders' is achterwege gelaten aangezien geen van de respondenten tot deze categorie behoorde. De nieuwe variabele heeft de naam 'D_Geslacht (Dummy Geslacht)'.

Samengestelde variabele

Er hebben zich geen veranderingen voorgedaan bij de resultaten ten opzichte van de oorspronkelijke variabele.

Statistieken/syntax

```
RECODE geslacht (1=0) (2=1) (SYSMIS=3) INTO D_Geslacht.  
EXECUTE.
```

2.2 Leeftijd

Oorspronkelijke variabele

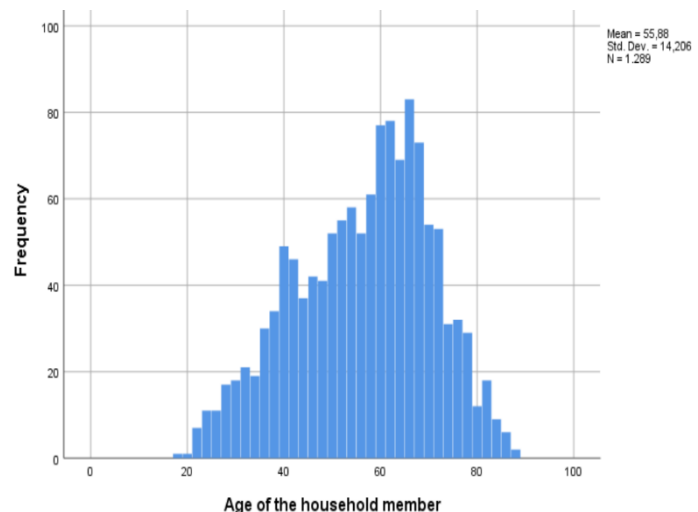
De variabele leeftijd is meegenomen als controlevariabele bij de statistische analyses, om te controleren of leeftijdseffect optreedt op de mate van sympathie voor een rechts-populistische politieke partij. De gemiddelde leeftijd in de steekproef ligt op 56 jaar. De minimale leeftijd is 18 jaar en de maximum leeftijd in de steekproef ligt op 88 jaar. Er blijken relatief meer ouderen (60+) in de steekproef te zitten vergeleken met het aantal twintigers en dertigers. Hieronder is de leeftijdsverdeling van de steekproef waar te nemen.

Syntax leeftijd

```
FREQUENCIES VARIABLES=leeftijd  
/NTILES=4  
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN  
/HISTOGRAM  
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output

leeftijd Age of the household member		
N	Valid	1289
	Missing	0
Mean		55,88
Median		58,00
Std. Deviation		14,206
Minimum		18
Maximum		88
Percentiles	25	46,00
	50	58,00
	75	66,00

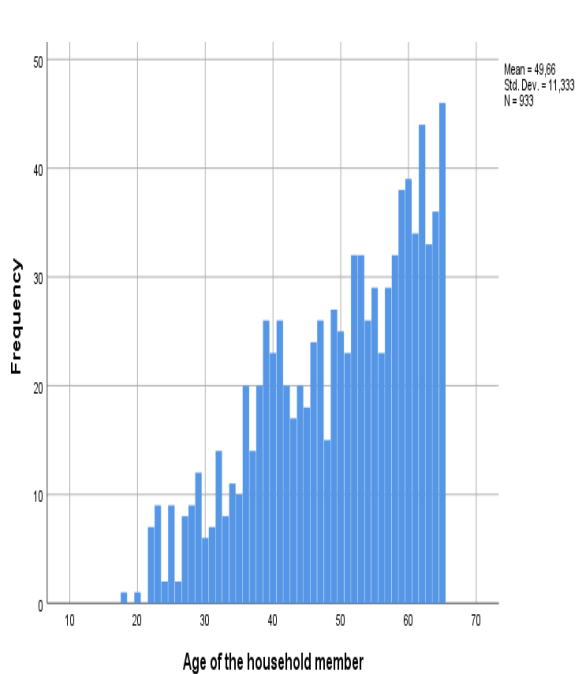
Bewerkingen

De variabele leeftijd heeft twee statistische bewerkingen ondervonden. Allereerst is er een filter van toepassing, waardoor alleen respondenten 18-65 jaar zijn geselecteerd in de steekproef. Door deze filter is het aantal respondenten afgenomen van 1289 naar 933 respondenten. Uiteindelijk, naar toepassing van de twee andere filters, is de uiteindelijke steekproefgrootte op 580 respondenten komen te liggen. Verder is deze variabele gecentreerd. Het centreren is gedaan door de variabele te nemen en daar het gemiddelde (49.62 bij de definitieve steekproef) van af te trekken.

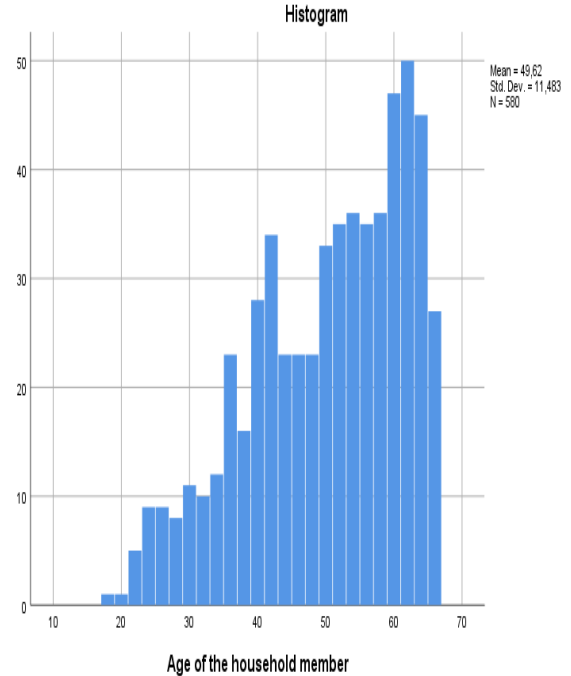
Samengestelde variabele

De uiteindelijke variabele leeftijd kent een steekproefgrootte ($N=580$) en de verdeling is weergegeven in onderstaand rechter histogram. Uiteindelijk is deze variabele nog gecentreerd (onderste histogram).

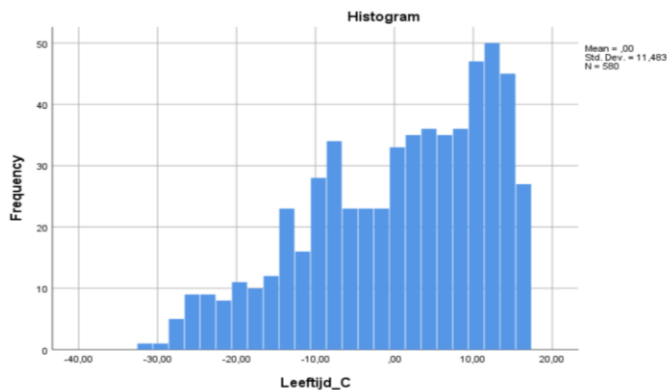
Output

(Verdeling na enkel toepassing leeftijdsfilter (18-65)
N=933)

(Verdeling definitieve steekproef na toepassing van
alle drie de filters (N=580)).

(Verdeling van de gecentreerde variabele)

Statistieken/syntax

*Leeftijdsfilter.

USE ALL.

COMPUTE filter_\$=(leeftijd >= 18 & leeftijd <= 65).

VARIABLE LABELS filter_\$ 'leeftijd >= 18 & leeftijd <= 65 (FILTER)'.
VALUE LABELS filter_\$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.
FORMATS filter_\$ (f1.0).
FILTER BY filter_\$.
EXECUTE.

*Univariate statistieken na alleen toepassing leeftijdsfilter (N=933).

FREQUENCIES VARIABLES=leeftijd

/NTILES=4

/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN

/HISTOGRAM

/ORDER=ANALYSIS.

*Filters: Complete items - Leeftijdsfilter - Huishoudhoofden.

USE ALL.

COMPUTE filter_\$=(OBS_C = 1 & leeftijd >= 18 & leeftijd <= 65 & HH = 1).

VARIABLE LABELS filter_\$ 'OBS_C = 1 & leeftijd >= 18 & leeftijd <= 65 & HH = 1 (FILTER)'.
VALUE LABELS filter_\$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.

FORMATS filter_\$ (f1.0).

FILTER BY filter_\$.

FILTER BY filter_\$.

EXECUTE.

*Univariate statistieken uiteindelijke variabele – Leeftijd (N=580).

FREQUENCIES VARIABLES=leeftijd

/NTILES=4

/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN

/HISTOGRAM

/ORDER=ANALYSIS.

*Centreren Leeftijd.

COMPUTE Leeftijd_c=leeftijd - 49.62.

2.3 Opleidingsniveau

Oorspronkelijke variabele

De variabele opleidingsniveau is meegenomen als controlevariabele bij de statistische analyses, om te controleren of er een effect van opleidingsniveau op sympathie voor rechtspopulisme is. Bij de oorspronkelijke variabele van opleidingsniveau zijn er zes categorieën: basisonderwijs, vmbo, havo/vwo, mbo, hbo en wo. Van deze zes categorieën blijken mensen die alleen het basisonderwijs hebben afgerond, de havo-/vwo'ers en de wo'ers ondervertegenwoordigd te zijn in de steekproef.

Syntax

FREQUENCIES VARIABLES=opcat

/NTILES=4

/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW KURTOSIS SEKURT

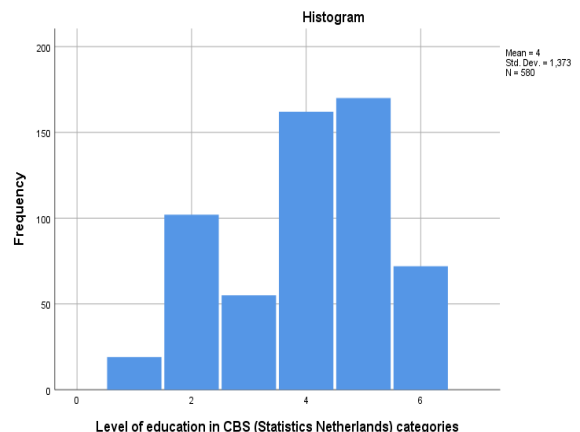
/HISTOGRAM

/ORDER=ANALYSIS.

Output

opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 primary school	19	3,3	3,3	3,3
	2 vmbo (intermediate secondary education, US: junior high school)	102	17,6	17,6	20,9
	3 havo/vwo (higher secondary education/preparatory university education, US: senior high school)	55	9,5	9,5	30,3
	4 mbo (intermediate vocational education, US: junior college)	162	27,9	27,9	58,3
	5 hbo (higher vocational education, US: college)	170	29,3	29,3	87,6
	6 wo (university)	72	12,4	12,4	100,0
	Total	580	100,0	100,0	

Bewerkingen

De zes groepen zijn gehercodeerd naar de waarden 0-5. De toegekende scores worden dan als volgt:

0: basisonderwijs

1: vmbo

2: havo/vwo

3: mbo

4: hbo

5: wo

Samengestelde variabele

De uiteindelijke variabele verandert niet wat betreft de verdeling, enkel de toegekende score is gewijzigd. De gehercodeerde variabele heeft als nieuwe naam 'Opleidingsniveau' gekregen.

Statistieken/syntaxen

```
FREQUENCIES VARIABLES=Opleidingsniveau
```

```
/NTILES=4
```

```
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW KURTOSIS SEKURT
```

```
/HISTOGRAM
```

```
/ORDER=ANALYSIS.
```

```
RECODE oplcat (1=0) (2=1) (3=2) (4=3) (5=4) (6=5) INTO Opleidingsniveau.
```

```
EXECUTE.
```

Bijlage 2 – Bivariate statistieken

In deze bijlage volgt een inspectie van de bivariate statistieken, waarbij gekeken zal worden naar de onderlinge correlaties tussen de variabelen die opgenomen zijn in het onderzoeksmodel. Vervolgens volgt er output van de geschatte modellen die volgden uit de hiërarchische regressieanalyse. Eerst zal de output gepresenteerd worden die behoren bij model 1,3 en 4. Voor de mediatieanalyse zijn ook model 2a en model 2b geschat, de output hiervan volgt hierna.

2.1 Bivariate correlaties tussen de continue variabelen

Syntax

*Bivariate correlaties.

CORRELATIONS

```
/VARIABLES=D_Geslacht leeftijd Opleidingsniveau Bestaansonzekerheid Statusangst Symp_Rp
/PRINT=TWOTAIL NOSIG
/MISSING=PAIRWISE.
```

Output

		Bestaansonzekerheid	Statusangst	Symp_Rp	D_Geslacht	leeftijd Age of the household member	Opleidingsniveau
Bestaansonzekerheid	Pearson Correlation	1	,282**	,082*	,144**	-,049	-,160**
	Sig. (2-tailed)		,000	,048	,001	,238	,000
	N	580	580	580	580	580	580
Statusangst	Pearson Correlation	,282**	1	,030	,029	-,161**	,003
	Sig. (2-tailed)	,000		,466	,485	,000	,935
	N	580	580	580	580	580	580
Symp_Rp	Pearson Correlation	,082*	,030	1	-,091*	-,102*	-,236**
	Sig. (2-tailed)	,048	,466		,028	,014	,000
	N	580	580	580	580	580	580
D_Geslacht	Pearson Correlation	,144**	,029	-,091*	1	-,107**	,068
	Sig. (2-tailed)	,001	,485	,028		,010	,101
	N	580	580	580	580	580	580
leeftijd Age of the household member	Pearson Correlation	-,049	-,161**	-,102*	-,107**	1	-,177**
	Sig. (2-tailed)	,238	,000	,014	,010		,000
	N	580	580	580	580	580	580
Opleidingsniveau	Pearson Correlation	-,160**	,003	-,236**	,068	-,177**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,935	,000	,101	,000	
	N	580	580	580	580	580	580

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

2.2 Modelschattingen 1,2,3,4 om het verband tussen bestaansonzekerheid, statusangst en sympathie voor rechtspopulisme vast te stellen.

Syntax

*Regressieanalyse model 1,3,4 + Vif-waarden.

REGRESSION

```
/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N
/MISSING LISTWISE
/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA COLLIN TOL CHANGE
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
/NOORIGIN
/DEPENDENT Symp_Rp
/METHOD=ENTER D_Geslacht Leeftijd_C Opleidingsniveau
/METHOD=ENTER Bestaansonzekerheid
/METHOD=ENTER Statusangst
/PARTIALPLOT ALL
/SCATTERPLOT=(*ZRESID,*ZPRED)
/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID)
/SAVE PRED MAHAL COOK LEVER DFBETA DFFIT.
```

*Regressieanalyse model 2a & model 2b.

REGRESSION

/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA CHANGE

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT Statusangst

/METHOD=ENTER Bestaansonzekerheid

/METHOD=ENTER D_Geslacht Leeftijd_C Opleidingsniveau.

Output

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
Symp_Rp	3,0862	2,82100	580
D_Geslacht	,2879	,45319	580
Leeftijd_C	-,0045	11,48306	580
Opleidingsniveau	2,9966	1,37332	580
Bestaansonzekerheid	,7466	1,14700	580
Statusangst	6,7897	3,16237	580

Model Summary^d

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	Change Statistics			Sig. F Change
						F Change	df1	df2	
1	,291 ^a	,085	,080	2,70571	,085	17,797	3	576	,000
2	,295 ^b	,087	,081	2,70472	,002	1,425	1	575	,233
3	,295 ^c	,087	,079	2,70704	,000	,014	1	574	,905

a. Predictors: (Constant), Opleidingsniveau, D_Geslacht, Leeftijd_C

b. Predictors: (Constant), Opleidingsniveau, D_Geslacht, Leeftijd_C, Bestaansonzekerheid

c. Predictors: (Constant), Opleidingsniveau, D_Geslacht, Leeftijd_C, Bestaansonzekerheid, Statusangst

d. Dependent Variable: Symp_Rp

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	390,860	3	130,287	17,797	,000 ^b
	Residual	4216,829	576	7,321		
	Total	4607,690	579			
2	Regression	401,282	4	100,320	13,713	,000 ^c
	Residual	4206,408	575	7,315		
	Total	4607,690	579			
3	Regression	401,387	5	80,277	10,955	,000 ^d
	Residual	4206,303	574	7,328		
	Total	4607,690	579			

a. Dependent Variable: Symp_Rp

b. Predictors: (Constant), Opleidingsniveau, D_Geslacht, Leeftijd_C

c. Predictors: (Constant), Opleidingsniveau, D_Geslacht, Leeftijd_C, Bestaansonzekerheid

d. Predictors: (Constant), Opleidingsniveau, D_Geslacht, Leeftijd_C, Bestaansonzekerheid, Statusangst

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients		Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta	t		Lower Bound	Upper Bound	Tolerance	VIF
1	(Constant)	4,832	,280		17,269	,000	4,282	5,382		
	D_Geslacht	-,562	,250	-,090	-2,249	,025	-1,053	-,071	,986	1,014
	Leeftijd_C	-,039	,010	-,157	-3,854	,000	-,058	-,019	,960	1,042
	Opleidingsniveau	-,529	,083	-,257	-6,346	,000	-,692	-,365	,966	1,035
2	(Constant)	4,701	,301		15,642	,000	4,110	5,291		
	D_Geslacht	-,608	,253	-,098	-2,404	,017	-1,104	-,111	,964	1,038
	Leeftijd_C	-,038	,010	-,154	-3,769	,000	-,057	-,018	,955	1,047
	Opleidingsniveau	-,510	,085	-,248	-6,030	,000	-,677	-,344	,935	1,070
	Bestaansonzekerheid	,120	,101	,049	1,194	,233	-,078	,318	,946	1,057
3	(Constant)	4,728	,378		12,510	,000	3,986	5,470		
	D_Geslacht	-,608	,253	-,098	-2,405	,016	-1,105	-,112	,963	1,039
	Leeftijd_C	-,038	,010	-,154	-3,742	,000	-,058	-,018	,934	1,070
	Opleidingsniveau	-,510	,085	-,248	-6,020	,000	-,677	-,344	,934	1,070
	Bestaansonzekerheid	,124	,105	,050	1,179	,239	-,082	,330	,872	1,146
	Statusangst	-,005	,038	-,005	-,120	,905	-,078	,069	,897	1,114

a. Dependent Variable: Symp_Rp

(Modelschattingen van model 1, 3 & 4 uit de resultatenparagraaf)

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	Change Statistics			Sig. F Change
						F Change	df1	df2	
1	,282 ^a	,080	,078	3,03628	,080	50,088	1	578	,000
2	,320 ^b	,103	,096	3,00600	,023	4,901	3	575	,002

a. Predictors: (Constant), Bestaansonzekerheid

b. Predictors: (Constant), Bestaansonzekerheid, Leeftijd_C, D_Geslacht, Opleidingsniveau

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	461,761	1	461,761	50,088	,000 ^b
	Residual	5328,577	578	9,219		
	Total	5790,338	579			
2	Regression	594,624	4	148,656	16,451	,000 ^c
	Residual	5195,713	575	9,036		
	Total	5790,338	579			

a. Dependent Variable: Statusangst

b. Predictors: (Constant), Bestaansonzekerheid

c. Predictors: (Constant), Bestaansonzekerheid, Leeftijd_C, D_Geslacht, Opleidingsniveau

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B	
		B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound
1	(Constant)	6,208	,150		41,261	,000	5,913	6,504
	Bestaansonzekerheid	,779	,110	,282	7,077	,000	,563	,995
2	(Constant)	6,093	,334		18,243	,000	5,437	6,749
	Bestaansonzekerheid	,781	,112	,283	6,979	,000	,561	1,001
	D_Geslacht	-,202	,281	-,029	-,721	,471	-,754	,349
	Leeftijd_C	-,040	,011	-,146	-3,604	,000	-,062	-,018
	Opleidingsniveau	,057	,094	,025	,608	,544	-,128	,242

a. Dependent Variable: Statusangst

(Modelschatting 2a/2b uit de resultatenparagraaf)

Bijlage 3 - Modeldiagnostiek

3.1 Controle van de assumpties

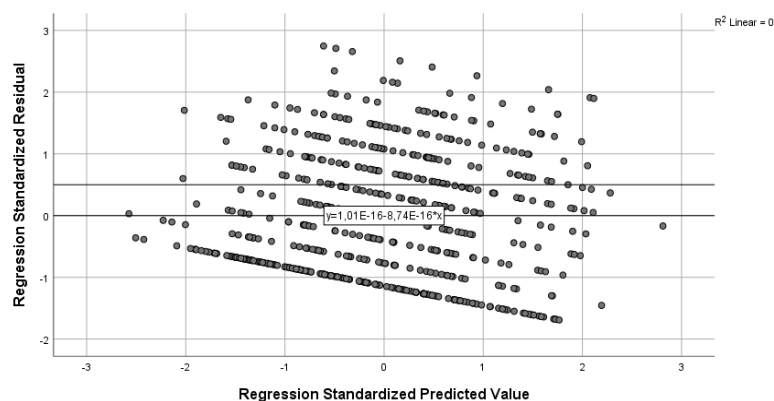
Bij een lineaire regressieanalyse gelden er vier assumpties waaraan de data dient te voldoen. De betreffende assumpties zijn: onafhankelijkheid, lineariteit, homoscedasticiteit en normaliteit (van de residuen). Deze zullen gecontroleerd worden, waarna er geconcludeerd kan worden of een lineaire regressieanalyse kan worden uitgevoerd.

Allereerst blijkt er sprake te zijn van onafhankelijke observaties. Het onderzoek is onderdeel van een longitudinaal onderzoek, waarbij de steekproef op aselechte wijze is gevormd. In de steekproef waren in eerste instantie meerdere personen opgenomen vanuit één gezin. Aangezien dit de onafhankelijkheid aantast, is er vanwege de onafhankelijkheidsassumptie besloten om alleen de huishoudhoofden te selecteren in de definitieve steekproef. Naar aanleiding van deze keuze, wordt de eerste hypothese uiteindelijk niet geschonden.

Ten tweede de assumptie van lineariteit. Hierbij wordt gekeken of er sprake is van een rechtlijnig verband van de (controle)variabelen en de afhankelijke variabele sympathie voor een rechts-populistische politieke partij. Dit wordt gecontroleerd aan de hand van een 'partial residual plot'. Hierbij wordt gekeken of er ongeveer evenveel residuele punten boven als onder de nullijn liggen. Uit onderstaand figuur blijkt dit grotendeels het geval te zijn. Het overgrote gedeelte van de residuen blijkt gecentreerd te zijn rondom de nullijn, verder lijkt er niet sprake te zijn van systematische afwijkingen boven of onder de getrokken lijn. Ondanks enkele uitbijters, zowel bovenin het figuur (Y-richting) als in de linker- en rechterzijde van het figuur (X-richting), ligt de meerderheid van de punten rondom de nullijn. De toegevoegde LOESS-lijn bevestigt dat het gemiddelde van de punten nagenoeg 0 is. De tweede assumptie blijkt eveneens niet geschonden te zijn.

Ten derde de assumptie van homoscedasticiteit. Deze wordt eveneens gecontroleerd met behulp van een residual plot. Er wordt hierbij gecontroleerd of de spreiding van de data in het figuur overall even groot is, of dat er sprake is van schending van een willekeurige puntenwolk. Uit het figuur hiernaast blijkt dat er redelijkerwijs sprake is van een gelijkmatige verdeling van de standaarddeviatie van de residuen. De residuen lijken wel enigermate in één zelfde richting (schuin diagonaal)

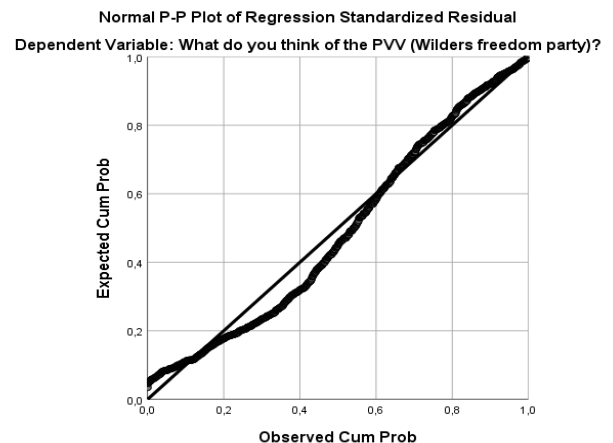
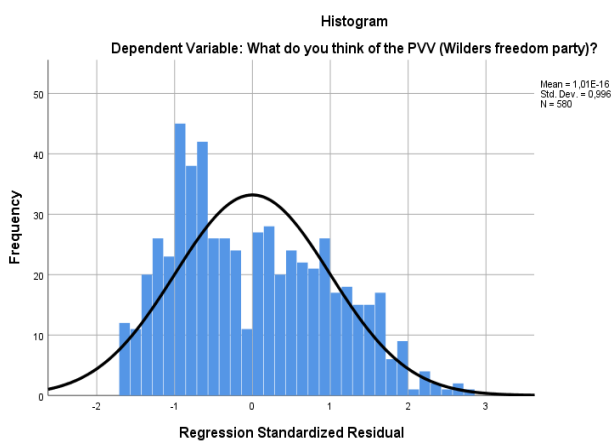
gepositioneerd te zijn. Naarmate de gestandaardiseerde verwachte waarde (X-as) groter wordt, neemt de spreiding tussen de punten iets toe. Aangezien de meeste punten tussen twee standaarddeviaties blijven vanaf de nullijn, is deze licht toenemende spreiding niet problematisch.

Al met al wordt de weergave in het figuur niet als problematisch beschouwd, er is voldoende sprake van een constante verdeling van de standaarddeviatie van de residuen. De derde assumptie wordt eveneens niet verworpen.

Ten vierde de assumptie van normaliteit van de verdeling van de residuen. Uit een normal probability plot en een histogram valt deze assumptie te controleren. Uit onderstaande figuren blijkt dat de verdeling niet geheel normaal verdeeld is. Uit het histogram met de gestandaardiseerde residuen blijkt dat de verdeling enigszins rechtsscheef is, hetgeen inhoudelijk impliceert dat het merendeel van de respondenten geen sympathie heeft voor de PVV. Ook blijkt er in het midden van de verdeling een afwijking te zijn. Uit het bijbehorende Probabilty Plot, blijkt er wel enige mate sprake te zijn van een afwijking van de residuen vergeleken met de diagonale lijn. We kunnen concluderen dat er niet sprake is van een ideale situatie wat betreft de normaliteit van de residuen. Echter de afwijking wordt ook weer niet dermate groot geacht dat dit zal leiden tot een verwerping van de vierde assumptie. Het is wel verstandig om bij de conclusies in ogenschouw te nemen, dat deze assumptie een betwistbaar grensgeval is om wel of niet te verwerpen. Een oplossing zou kunnen zijn om statistisch strenger te toetsen (significantieniveau α : 0.01 in plaats van α : 0.05). Echter aangezien de steekproefgrootte vrij laag is bij dit onderzoek, waardoor het al lastiger wordt om te kunnen aantonen dat er sprake is van een statistisch significant verband tussen de variabelen, wordt hier vanaf gezien.

Uiteindelijk concluderen we toch dat geen van de assumpties geschonden blijkt te zijn. Hieruit volgt dat er voor dit onderzoek een hiërarchische regressieanalyse zal mogen worden uitgevoerd.

3.2 Multicollineariteit

Ook de multicollineariteit van de variabelen dient gecontroleerd te worden. Dit is geanalyseerd aan de hand van de VIF-waarden (variance inflation factor). De VIF toont aan of er sprake is van te grote en daarmee problematische samenhang tussen de onafhankelijke variabelen. Een te hoge VIF impliceert namelijk dat variabelen onderling concurreren om dezelfde variantie te verklaren, waardoor het lastig wordt om te analyseren wat de impact is van de variabelen afzonderlijk van elkaar. Een ander gevolg

van te grote samenhang tussen de onafhankelijke variabelen, is dat de standaardfouten erg groot worden.

Als vuistregel geldt dat wanneer de VIF-waarden lager zijn dan 4, er niet sprake is van te grote multicollineariteit. Bij het resultatenhoofdstuk zijn in tabel 3 voor het complete model (4) de VIF-waarden vermeld. Hieruit blijkt dat er niet sprake is van problematische multicollineariteit bij de onafhankelijke variabelen, hetgeen anders een negatief effect zou hebben op de toetsingsresultaten en op de betrouwbaarheid van de daaruit afgeleide conclusies.

3.3 Uitbijters

Tot slot is er gekeken of er respondenten zijn die met hun antwoorden erg afwijken van de rest en in hoeverre deze afwijkingen van invloed zijn op de tot stand gekomen resultaten uit de regressieanalyse. Er zijn verschillende statistische indicatoren die aantonen of bepaalde cases potentiële uitbijters zijn. Aan de hand van de Leverage, Cook's Distance en de DFFIT waarde zal bepaald worden welke cases het meest afwijken en of dit mogelijk problematische uitbijters zijn die de resultaten nadelig beïnvloeden. Over het algemeen worden cases enkel buiten beschouwing gelaten als blijkt dat een case vanwege een (meet)fout een extreme waarde heeft gekregen.

Wanneer een case een residu heeft groter dan -3 of 3, kan deze case als een uitbijter worden aangezien. Uit het residual plot van de gestandaardiseerde resiuden (bij de assumptietoetsing) bleek dat alle resiuden binnen deze grenzen te liggen. Om een vollediger beeld te krijgen zal eerst gekeken worden naar de Leverage scores. De Leverage toont aan in hoeverre een case een uitbijter is in de x-richting. Hoe verder een case van het gemiddelde af ligt, des te meer invloed zal deze case hebben op de geschatte hellingen van de regressieanalyse. De grenswaarde wordt berekend aan de hand van de volgende formule: $h_c > 3p/n = 3*6/580 = 0.031$ (p: het aantal parameters en n: aantal respondenten in de steekproef). Er blijken hier 2 cases deze grenswaarde te overschrijden (ID-867849 & ID-854537). Deze cases houden we op het oog om nader te inspecteren.

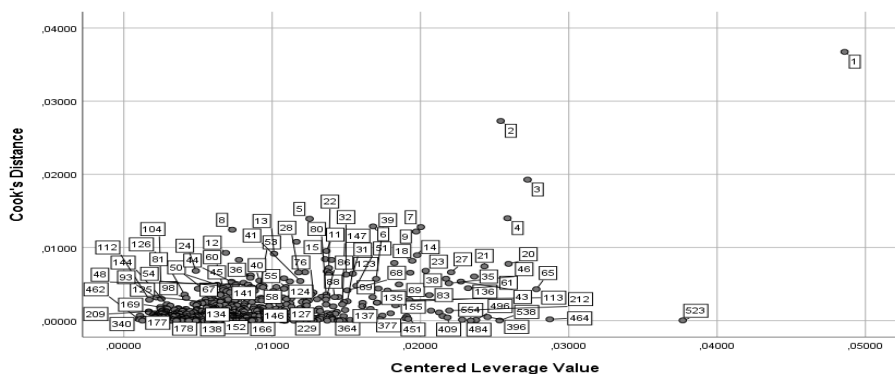
Een tweede indicator is de Cook's Distance, die zowel uitbijters in de x- als y-richting opspoor. De grenswaarde wordt berekend aan de hand van de volgende formule: $CD_i > 4/n > 4/580 = 0.007$ (mogelijk probleem) & $CD_i > 1$ (echt probleem). Er blijken uiteindelijk 21 cases een grotere waarde te bevatten dan 0.007, geen één case bevat een grotere waarde dan 1. Ten opzichte van de overige cases blijken er 2 het meest af te wijken. Dit betreft twee cases waarvan één net ook al opviel als mogelijke uitbijter (ID-867849) en één nieuwe (ID-800445). Deze cases worden onthouden en zullen nader geïnspecteerd worden.

Ten derde kijken we nog kort naar de DFFIT waarden, deze waarden tonen aan hoe groot de verandering van de afhankelijke variabele sympathie voor rechtspopulisme is wanneer een bepaalde case wordt weggelaten. $DFFIT > 2\sqrt{p/n} > 2\sqrt{6/580} = 0.20$. Waardes die hierboven liggen kunnen als invloedrijk worden bestempeld. Er blijkt één case te zijn die de grenswaarde overschrijdt (ID-867849 ;

DFFIT: .29). Deze case valt op bij alle indicatoren en kan dus zeer waarschijnlijk als uitbijter worden beschouwd.

Tot slot is hieronder een visuele inspectie met op de Y-as de Cook's Distance scores en op de X-as de Leverage waarde. Hieruit blijken drie cases het meest af te wijken, case 1 (ID-867849) in beide richtingen, case 2 (ID-800445) wijkt af in de Y-richting en case 523 (ID-834600). Aangezien het laatste casenummer niet naar voren kwam bij één van de drie analyses naar uitbijters, behoeft deze niet als uitbijter te worden beschouwd. Aangezien de twee andere cases wel in de analyse naar voren kwamen, lijken dit eerder uitbijters te zijn. Vooral de case rechtsboven wijkt aanzienlijk af van de overige cases. Aangezien het echter maar uiterlijk 2 cases betreft die afwijken, mogen en kunnen we er van uitgaan dat de impact die zij hebben op de resultaten niet al te groot zal zijn. Het wordt daardoor niet nodig bevonden om de statistische analyses opnieuw uit te voeren, aangezien dit zeer waarschijnlijk niet zal leiden tot andere conclusies bij de hypothesetoetsing. De twee zijn nader uitgewerkt in tabel 5.

Wel worden de gegeven antwoorden van case 1 nog even nader bekeken. Deze respondent scoort zowel hoog op statusangst (maximale score 20) als op sympathie voor de PVV (score 9 op 0-10 schaal). Het blijkt de enige respondent te zijn die de maximale score behaalt bij statusangst en dat combineert met veel sympathie voor een rechts-populistische partij. Daarentegen behaalt deze respondent een score 0 bij bestaansonzekerheid, hetgeen impliceert dat deze persoon in een bestaanszekere situatie verkeert. Dit nader bekeken te hebben, lijkt het erop dat deze scores allemaal geldig zijn. Er lijkt geen sprake te zijn meetfout, er lijkt wel sprake te zijn van een uitzonderlijk geval met name door de extreme score op statusangst.

Tabel 5: Overzicht uitbijters aan de hand van Leverage, Cook's Distance en DFFIT waarden.

ID	Gestandaardiseerd Leverage residu	Leverage	Cook's Distance	DFFIT
867849	1.99	0.486	0.037	0.285
800445	2.39	0.025	0.027	0.180

Syntax

REGRESSION

```
/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N  
/MISSING LISTWISE  
/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA  
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)  
/NOORIGIN  
/DEPENDENT Symp_Rp  
/METHOD=ENTER D_Geslacht Leeftijd_C Opleidingsniveau  
/METHOD=ENTER Bestaansonzekerheid  
/METHOD=ENTER Statusangst  
/SAVE COOK LEVER ZRESID DFFIT.
```

GRAPH

```
/SCATTERPLOT(BIVAR)=LEV_1 WITH COO_1  
/MISSING=LISTWISE.
```